

บทที่ 2

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

องค์ความรู้ทางด้านแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยนี้จะประกอบด้วยหัวข้อ ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการวางแผน
2. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
3. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา
4. แนวคิดเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจ
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
6. กรอบแนวคิดในการศึกษา
7. สมมติฐานการวิจัย
8. นิยามศัพท์ในการวิจัย

แนวคิดเกี่ยวกับการวางแผน

การวางแผนเป็นขั้นตอนแรกของการบริหารงาน เป็นกิจกรรมที่สำคัญที่สุดที่ทำให้การทำงานบรรลุเป้าหมายได้ด้วยวิธีที่ดีที่สุด และเป็นแนวทางในการกำหนดทิศทางการดำเนินงานขององค์กร กำหนดภารกิจและกิจกรรม โดยการนำปัญหา ความต้องการ ระเบียบ คำสั่ง ศักยภาพขององค์กรและสิ่งแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก มาวิเคราะห์เพื่อกำหนดวัตถุประสงค์ ตัดสินใจและวินิจฉัยทางเลือกในอนาคตเพื่อให้องค์การประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ อย่างมีประสิทธิภาพสามารถแก้ไขปัญหา สนองตอบความต้องการ และเป้าหมายการพัฒนาศักยภาพขององค์กรได้

ความหมายของการวางแผน

การวางแผนถือได้ว่าเป็นกิจกรรมขั้นแรกของการบริหารงาน เป็นกิจกรรมที่สำคัญที่สุดที่ทำให้การทำงานบรรลุเป้าหมายได้ด้วยวิธีที่ดีที่สุด โดยมีผู้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการวางแผนไว้ ดังนี้
สิริวรรณ เสรีรัตน์ (ม.ป.ป., หน้า 149-151) กล่าวว่า การวางแผน (Planning) จะเกี่ยวข้องกับการกำหนด (การเลือก) ภารกิจ (Mission) และวัตถุประสงค์ (Objectives) ตลอดจนกิจกรรม เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์นั้น ซึ่งต้องอาศัยการตัดสินใจการเลือกระหว่างทางเลือกปฏิบัติในอนาคต ดังนั้น แผน (Plan) จะบอกเหตุผล (วิธีการ) เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่เลือกไว้ การวางแผน

(Planning) จะเป็นการสร้างสะพานเพื่อให้เดินไปถึงสิ่งที่ต้องการจากผลของการวางแผนจะได้แผนออกมาแผนจึงเป็นเครื่องมือ (วิธีการ) เพื่อให้บรรลุจุดหมาย

การวางแผนเป็นขั้นแรกของกระบวนการบริหาร เป็นกระบวนการในการพิจารณา ลักษณะองค์การในอนาคต การเลือกและปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพเพื่อให้บรรลุเป้าหมายในอนาคต แผน หมายถึง ข้อความที่แสดงการกระทำที่มีลักษณะเฉพาะเจาะจง ซึ่งทำเพื่อช่วยให้ องค์การประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์

แผน เป็นวิธีการหรือการปฏิบัติ ซึ่งผู้บริหารตั้งใจที่จะใช้ให้บรรลุเป้าหมายขององค์การ อนันต์ เกตุวงศ์ (2515, หน้า 1) กล่าวว่า การวางแผนเป็นของคู่กันกับการพัฒนาที่ไม่มี สังกมใดหรือประเทศไหนที่พัฒนาโดยไม่มีกรวางแผน ทั้งนี้เพราะการวางแผนเป็นสิ่งที่นำไปสู่ การเปลี่ยนแปลงอย่างมีระบบ (Systematic Change) ดังนั้น ทั้งการวางแผนและการพัฒนาจึงเป็น สิ่งจำเป็นสำหรับสังคมทุกแบบ และองค์การสหประชาชาติได้ให้คำนิยามของการพัฒนาไว้ว่า การ พัฒนาคือ กระบวนการของการยอมให้และส่งเสริมให้ประชาชนได้รับสิ่งที่เขาต้องการ อัน หมายความว่าความพยายามที่จะทำให้เกิดความเจริญก้าวหน้าทางสังคมของมวลมนุษย์และเป็นการ กระทำที่มีระบบ

ชูศักดิ์ เทียงตรง (2520, หน้า 19) กล่าวว่า การวางแผน หมายถึง กระบวนการที่เกี่ยวกับการ เตรียมการวินิจฉัยและตัดสินใจที่จะกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งในอนาคต เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้โดยวิธีการที่ดีที่สุด

สำนักงานพัฒนาเมือง (2534, หน้า 4) ให้ความหมายของการวางแผนพัฒนา (Development Planning) หมายถึง การกำหนดและตัดสินใจล่วงหน้าว่าจะดำเนินงานอะไร ที่ไหน อย่างไร เมื่อใด และ ใครเป็นผู้ดำเนินงานหรือรับผิดชอบ โดยมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายเพื่อการ พัฒนาทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม โครงสร้างพื้นฐานและการเมือง การบริหาร ทั้งนี้ โดยการนำปัญหา ความต้องการ นโยบายหรือคำสั่งและศักยภาพมาวิเคราะห์เพื่อกำหนดเป็นวัตถุประสงค์และ เป้าหมายในการแก้ไขปัญหา สนองตอบต่อความต้องการของนโยบาย และพัฒนาศักยภาพ แล้วจึง กำหนดออกมาในรูปของแผนงานและ โครงการเพื่อพัฒนาปรับปรุงแก้ไขสภาพต่าง ๆ ให้ดีขึ้น

ธงชัย สันติวงษ์ (2536, หน้า 1-2, 31) กล่าวว่า การวางแผนได้กลายเป็นหัวข้อการบริหาร ที่ได้รับความสนใจกันมากที่สุดในวงการนักบริหารมืออาชีพทั้งหลาย การวางแผนเป็นกระบวนการ ซึ่งบุคคลหรือองค์การทำการตัดสินใจไว้ล่วงหน้าเกี่ยวกับงานบางอย่างที่จะกระทำในอนาคต กระบวนการดังกล่าวจะประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ ที่เป็นชุดกิจกรรมต่อเนื่องกัน ซึ่งบางขั้นตอน อาจเป็นเรื่องที่ต้องทำทันทีเพื่อที่จะทำให้บรรลุถึงเป้าหมายที่ต้องการได้

นอกจากนี้ ยังชี้ให้เห็นด้วยว่า การวางแผน คือ กระบวนการตัดสินใจ แต่การตัดสินใจทุกเรื่องมิได้หมายถึงการวางแผน การวางแผนมีลักษณะพิเศษของการตัดสินใจ 3 ประการ คือ

ประการแรก เป็นการตัดสินใจที่กระทำล่วงหน้าก่อนที่การกระทำตามแผนจะเกิดขึ้นจริง (Anticipatory Decision Making)

ประการที่สอง เป็นการตัดสินใจที่พึ่งพาซึ่งกันและกันและเป็นชุดของการตัดสินใจที่เป็นระบบ

ประการสุดท้าย เป็นกระบวนการตัดสินใจเพื่อการบรรลุสิ่งที่พึงประสงค์ในอนาคตและสิ่งที่พึงประสงค์นั้นจะไม่เกิดขึ้นถ้าไม่มีการวางแผน

กระบวนการวางแผน

ส่วนประกอบที่สำคัญของกระบวนการวางแผนจะประกอบด้วย

1. การพิจารณากำหนดข้อสมมุติอธิบายเกี่ยวกับอนาคต โดยพิจารณาจากปัจจัยอิทธิพลที่มาจากทั้งภายนอกและภายใน ประกอบกับการคาดการณ์แนวโน้มของเรื่องที่เกี่ยวข้องและที่จะกระทบต่อองค์กร

2. การพิจารณากำหนดวัตถุประสงค์ระยะยาว ซึ่งเป็นการระบุถึงจุดมุ่งหมายทั่วไปขององค์กร

3. พัฒนากลยุทธ์ที่ดีที่สุด ที่จะช่วยให้องค์กรสามารถดำเนินสู่วัตถุประสงค์ต่าง ๆ ได้ โดยการใช้ประโยชน์จากปัจจัยภายนอกและภายในอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

4. จัดทำเป้าหมายระยะปานกลางที่ซึ่งมิได้มีการระบุถึงผลสำเร็จขององค์กรที่ประสงค์ที่จะทำให้เสร็จภายในระยะเวลาที่กำหนด

5. กำหนดแผนดำเนินงานต่าง ๆ ที่จำเป็นต้องทำเพื่อจะสามารถแบ่งสรรทรัพยากรที่พอเพียง เพื่อสำหรับการทำงานที่บรรลุเป้าหมายได้ในที่สุด

6. การปฏิบัติตามแผนที่กำหนดไว้

7. ดำเนินการให้มีการสรุปผลและรวบรวมข้อมูลย้อนกลับ ทั้งนี้เพื่อนำผลงานที่ได้ปฏิบัติไปแล้วเปรียบเทียบกับเป้าหมายและวัตถุประสงค์ต่าง ๆ ที่ได้ระบุไว้ตั้งแต่เริ่มแรก

กรมการปกครอง (2543, หน้า 1) การวางแผนเป็นเทคนิคของการมองล่วงหน้าอย่างเป็นระเบียบเป็นการพยากรณ์การปฏิบัติงานในอนาคตว่าจะต้องทำอะไรบ้าง ทำเมื่อไร ทำที่ไหน เพื่อให้งานสำเร็จตามความประสงค์เพื่อบรรเทาความเครียดในการใช้สมองให้น้อยลงในการปฏิบัติงาน แผนงานที่ดีย่อมเน้นถึงการป้องกันมิให้มีการล่าช้า มากกว่าการแก้ไขในภายหลังเป็นการคาดการณ์ล่วงหน้าถึงความยุ่งยากหรืออุปสรรคที่จะพึงมี พร้อมทั้งกำหนดวิธีการแก้ไขไว้พร้อมเสร็จ ในการวางแผนงานจะต้องวางแผนทางและวิธีปฏิบัติไว้ให้พร้อมตลอดจนกำหนดว่าขั้นใดบ้างที่จะบังเกิด

ผลตามต้องการและงานชิ้นต่าง ๆ นี้อะไรควรปฏิบัติก่อนหลัง ส่วนมากการวางแผนงานที่ได้ผลดีนั้นเป็นแผนงานที่จะต้องสามารถดัดแปลงแก้ไขได้เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพที่เปลี่ยนแปลงอยู่เป็นนิจ

กรมการปกครอง (2543, หน้า 2-3) องค์ประกอบของการวางแผนที่สำคัญ 7 ประการ คือ

1. การวางแผนเป็นกระบวนการ (Planning is the Process) หมายความว่า การวางแผนเป็นกิจกรรมต่อเนื่องที่ต้องการกระทำติดต่อกันไปเป็นระยะ ๆ โดยมีให้ขาดตอนหรือหยุดนิ่งทั้งนี้เพราะแผนจะต้องปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา นอกจากนี้คำว่ากระบวนการ (Process) ยังมีความหมายที่ลึกซึ้งถึงการผสมผสานกันอย่างได้สัดส่วนขององค์ประกอบต่าง ๆ ที่เป็นปัจจัยนำเข้า (Input) ของระบบซึ่งได้แก่ทรัพยากรต่าง ๆ รวมทั้งพลังงานที่ช่วยให้ทรัพยากรนำเข้างดกล่าวจัดรูปความสัมพันธ์และเกิดปฏิกิริยาที่ทำให้บรรลุเป้าหมายต่อไป
2. การเตรียมการ (Preparing) หมายถึง การเตรียมข้อมูลบุคลากรตลอดจนทรัพยากรต่าง ๆ สำหรับการวางแผนและปฏิบัติตามแผน และยิ่งกว่านั้น ยังหมายถึงการเตรียมอำนาจ (authority) ให้กับบุคคลและองค์การที่ทำหน้าที่ในการวางแผนเพื่อผลักดันให้แผนเป็นความจริงและหน่วยปฏิบัติรับเอาไปปฏิบัติได้
3. ชุด (Set) หมายถึง ชุดของข้อมูลที่ใช้ประกอบการตัดสินใจ ทั้งนี้เพราะการวางแผนไม่อาจตัดสินใจด้วยข้อมูลชิ้นใดชิ้นหนึ่งได้ แต่จะต้องอาศัยข้อมูลเป็นชุดเพื่อศึกษาให้ครบถ้วนทั้งส่วนที่เป็นผลได้และส่วนที่เสียไปเมื่อทำโครงการหรือแผนงานนั้น
4. การตัดสินใจเพื่อการกระทำ (Decisions for Action) หมายความว่า การวางแผนจะต้องคำนึงถึงความเป็นไปได้ในการปฏิบัติด้วย
5. ในอนาคต (In the Future) หมายความว่า การวางแผนเป็นการคาดการณ์และเครื่องมือในการคาดหวังกอนาคตที่แม่นยำจริง ๆ
6. เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ หมายความว่า การวางแผนจะต้องมีการกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ไว้อย่างชัดเจน
7. โดยวิธีที่ดีที่สุด หมายความว่า การวางแผนจะต้องมุ่งหาทางเลือกที่จะกระทำทำให้แผนนั้นบรรลุเป้าหมายได้ด้วยวิธีที่ง่าย ใช้ทรัพยากรน้อยและเวลาสั้นที่สุด

องค์ประกอบและคุณลักษณะสำคัญของการวางแผน

จากการศึกษาความหมายของการวางแผนจากทัศนะที่หลากหลายของบรรดานักวิชาการที่กล่าวมาแล้ว เมื่อนำมาวิเคราะห์เพื่อจำแนกองค์ประกอบและคุณลักษณะที่สำคัญของการวางแผนพบว่า การวางแผนประกอบด้วย องค์ประกอบและคุณลักษณะที่สำคัญดังต่อไปนี้

1. ต้องมีเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน

2. ต้องประกอบด้วยกลยุทธ์หรือวิธีการที่จะบรรลุวัตถุประสงค์
3. ต้องเป็นกระบวนการที่มีการวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ
4. ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องไม่ขาดตอน
5. เป็นการตัดสินใจที่จะต้องกระทำล่วงหน้า ก่อนที่การกระทำตามแผนจะเกิดขึ้น
6. ต้องอาศัยชุดของการตัดสินใจที่พึ่งพากัน
7. ต้องมีความครอบคลุมของทุกส่วนขององค์การ
8. ต้องประกอบด้วยการประสานกิจกรรมและการบูรณาการ และแนวทางปฏิบัติให้เป็นหนึ่งเดียวกัน

9. ต้องเชื่อมโยงระหว่างความสัมพันธ์ระหว่างสถานการณ์ปัจจุบันและสิ่งที่พึงประสงค์ จะให้บังเกิดขึ้นในอนาคต

10. ต้องเชื่อมโยงระหว่างวิธีการและเป้าหมายที่พึงประสงค์
11. ต้องระบุให้ชัดเจนถึงเงื่อนไขการกระทำว่า จะทำอะไร จะทำเมื่อไหร่ จะทำอย่างไร และจะให้ใครทำ

12. ต้องใช้ข้อมูลในการพยากรณ์อนาคตที่มีความเที่ยงตรงและเชื่อถือได้
 13. ต้องมีความมุ่งมั่นในการบรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการ
 14. ต้องมีองค์การรับผิดชอบการนำแผนไปปฏิบัติให้บรรลุผล
 15. ต้องมีความสอดคล้องกับความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติให้ปรากฏเป็นจริง
- ความสำคัญของการวางแผน**

สามารถระบุให้เป็นรูปธรรมได้ดังต่อไปนี้ روبบินส์และเควเตอร์ (Robbins and Coulter, 1996, p. 229)

1. เพื่อประโยชน์ในการกำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศหรือการพัฒนาองค์การ
2. เพื่อลดผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม
3. เพื่อลดความเสียหายและซ้ำซ้อนขององค์การ
4. เพื่อกำหนดมาตรฐานการควบคุม
5. เพื่อกำหนดแนวทางการประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
6. เพื่อสร้างความผูกพันในหมู่พนักงานต่อการบรรลุเป้าหมายร่วมกัน
7. เพื่อบรรลุเป้าประสงค์ขององค์การอย่างมีประสิทธิภาพ
8. เพื่อการพยากรณ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในอนาคต
9. เพื่อการพัฒนาแนวทางการรับมือต่อการเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสม
10. เพื่อลดความเสี่ยงจากความไม่แน่นอนของอนาคต

11. เพื่อระบุผลลัพธ์ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นอย่างชัดเจน
12. เพื่อการสำรวจและจัดสิ่งที่ไร้ประสิทธิภาพออกจากองค์กร
13. เพื่อเปรียบเทียบระดับความสำเร็จที่เกิดขึ้นจริงกับเป้าประสงค์ที่กำหนดไว้
14. เพื่อเป็นเครื่องมือของผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ในการเพิ่มพูนสมรรถนะในการบรรลุ

เป้าประสงค์ขององค์กร

15. เพื่อเป็นเครื่องมือสำคัญในการแข่งขันเพื่อช่วงชิงการนำ

ความจำเป็นในการวางแผน

นอกจากการวางแผนจะมีความสำคัญดังกล่าวแล้ว ดอนเนลลี (Donnelly, 1978, pp. 240-241) ได้ชี้ให้เห็นว่า การวางแผนมีความจำเป็นต่อการพัฒนาองค์การหลายประการ ได้แก่

1. เพื่อดึงดูดความสนใจของผู้รับผิดชอบเข้าสู่ปัญหาที่กำลังเผชิญอยู่ และเพื่อก่อให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์สถานะของปัญหาดังกล่าวอย่างกว้างขวาง
 2. เพื่อกระตุ้นให้เกิดการถกเถียงและอภิปรายเกี่ยวกับทางเลือกที่ควรจะทำ
 3. เพื่อการนำเสนอแนวทางปฏิบัติหรือชุดของการกระทำที่เฉพาะเจาะจง
 4. เพื่อให้เป็นไปตามเกณฑ์ของการจัดสรรงบประมาณ
 5. เพื่อนำเสนอการบริการโดยใช้หลักเหตุผล
 6. เพื่อนำเสนอการวางแผนที่ก่อให้เกิดผล
 7. เพื่อการใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด
 8. เพื่อรักษาสัมพันธภาพกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
 9. เพื่อการเปิดเผยกิจกรรมขององค์การให้เป็นที่น่าพอใจของบุคคลภายนอก
- สรุปได้ว่าการวางแผนเป็นขั้นตอนแรกของการบริหารงาน เป็นกิจกรรมที่สำคัญที่สุดที่ทำให้การทำงานบรรลุเป้าหมายได้ด้วยวิธีที่ดีที่สุด และเป็นแนวทางในการกำหนดทิศทางการดำเนินงานขององค์กร กำหนดภารกิจและกิจกรรม โดยการนำปัญหา ความต้องการ ระเบียบ คำสั่ง ศักยภาพขององค์กรและสิ่งแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก มาวิเคราะห์เพื่อกำหนดวัตถุประสงค์ ตัดสินใจและวินิจฉัยทางเลือกในอนาคตเพื่อให้องค์การประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ อย่างมีประสิทธิภาพสามารถแก้ไขปัญหา สนองตอบความต้องการ และเป้าหมายการพัฒนา ศักยภาพขององค์กรได้

องค์ประกอบ ประกอบด้วยลักษณะของแผน วัตถุประสงค์ ขั้นตอนในการจัดทำ แผนพัฒนาสามปี และประโยชน์ของการจัดทำแผนพัฒนาสามปี โดยนำเสนอ ดังนี้

ลักษณะของแผนพัฒนาสามปี

แผนพัฒนาสามปี เป็นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่

สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์การพัฒนา โดยมีลักษณะเป็นการกำหนดรายละเอียดแผนงาน โครงการพัฒนาที่จัดทำขึ้นสำหรับปีงบประมาณแต่ละปี และมีความต่อเนื่องที่เป็นแผนก้าวหน้า ครอบคลุมระยะเวลาสามปี โดยมีการทบทวนเพื่อปรับปรุงเป็นประจำทุกปี แผนพัฒนาสามปีมี ลักษณะอย่างน้อย 4 ประการด้วยกัน คือ

1. เป็นเอกสารที่แสดงความสอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์การพัฒนา
2. เป็นเอกสารที่แสดงแนวทางการพัฒนาและแนววัตถุประสงค์ของแนวทางการพัฒนาที่ชัดเจน และมีลักษณะเฉพาะเจาะจงที่ดำเนินการ
3. เป็นเอกสารที่แสดงถึงแผนงาน/โครงการ/กิจกรรม การพัฒนาที่จะดำเนินการเป็นห้วงระยะเวลาสามปี
4. เป็นเอกสารที่จะแสดงความเชื่อมโยงระหว่างแผนยุทธศาสตร์การพัฒนากับงบประมาณรายจ่ายประจำปี

วัตถุประสงค์ของการจัดทำแผนพัฒนาสามปี

การจัดทำแผนพัฒนาสามปีมีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ

1. เป็นการแปลงแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาไปสู่การปฏิบัติโดยมีแนวคิด ภายใต้อำนาจยุทธศาสตร์การพัฒนา ในแต่ละยุทธศาสตร์จะมีแนวทางการพัฒนาได้มากกว่าหนึ่งแนวทาง และภายใต้อำนาจการพัฒนาหนึ่งจะมีแผนงาน/โครงการ/กิจกรรมได้มากกว่าหนึ่งโครงการ/กิจกรรมที่จะต้องนำมาดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ และเป้าหมายที่ต้องการในแต่ละยุทธศาสตร์การพัฒนา ซึ่งในที่สุดจะมีผลต่อวัตถุประสงค์ เป้าหมาย จุดมุ่งหมาย การพัฒนาอย่างยั่งยืน และวิสัยทัศน์ในที่สุด
2. เป็นเครื่องมือในการจัดทำงบประมาณรายจ่ายประจำปี โดยนำแผนงาน/โครงการ/กิจกรรมจากแผนพัฒนาสามปี ในปีที่จะจัดทำงบประมาณรายจ่ายประจำปีไปจัดทำงบประมาณ เพื่อให้การจัดทำงบประมาณเป็นกระบวนการที่ครอบคลุมทุกปัญหาและความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง

ดังนั้น โครงการที่จะบรรจุอยู่ในแผนพัฒนาสามปี โดยเฉพาะในปีแรกจะต้องมีความพร้อมอย่างน้อย 2 ประการ คือ 1. มีความแน่นอนของกิจกรรมที่จะดำเนินการ รวมทั้งควรมีการประเมินถึงความเป็นไปได้ของแผนงาน/โครงการ/กิจกรรม และผลประโยชน์สาธารณะที่จะได้รับจากแผนงาน/โครงการ/กิจกรรม 2. กิจกรรมที่อยู่ในแผนประจำปีแรก จะต้องมีความพร้อมในเรื่องรูปแบบ และรายละเอียดทางเทคนิคพอสมควร เพื่อให้สามารถกำหนดรายการในแผนพัฒนาที่จะนำไปใช้จัดทำงบประมาณรายจ่ายประจำปีได้ต่อไป

ขั้นตอนในการจัดทำแผนพัฒนาสามปี

แผนพัฒนาสามปีเป็นการแปลงแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาไปสู่การปฏิบัติ ดังนั้น การจัดทำแผนพัฒนาสามปีที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องดำเนินการมี 7 ขั้นตอนด้วยกัน คือ

ขั้นตอนที่ 1 การเตรียมการจัดทำแผน

1. หน่วยงานที่รับผิดชอบ การจัดทำแผนพัฒนาพบผู้บริหารท้องถิ่น เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ ความสำคัญ และความจำเป็นในการจัดทำแผนพัฒนาสามปี

2. หน่วยงานที่รับผิดชอบ แจ้งโครงการที่ได้รับอนุมัติให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทราบ

ขั้นตอนที่ 2 การคัดเลือกยุทธศาสตร์และแนวทางในการพัฒนา

1. สรุปยุทธศาสตร์การพัฒนาและแนวทางการพัฒนาจากแผนยุทธศาสตร์การพัฒนา พร้อมทั้งข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ปัญหาและความต้องการของประชาชน

2. จัดประชุมประชาคมท้องถิ่นร่วมกับคณะกรรมการพัฒนาท้องถิ่น เพื่อคัดเลือกยุทธศาสตร์การพัฒนา แนวทางการพัฒนาที่จะทำแผนพัฒนาสามปี

3. พิจารณาวางแผนงาน/ โครงการ/ กิจกรรมอะไรบ้างที่ต้องดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายของแนวทางการพัฒนาที่คัดเลือกมาใช้เป็นกรอบในการพัฒนาโดยพิจารณาจาก

3.1 ความเกี่ยวเนื่องกันระหว่างยุทธศาสตร์หรือระหว่างแนวทางการพัฒนา

3.2 แผนงาน/ โครงการ/ กิจกรรมจากแผนชุมชนที่เกินขีดความสามารถในการดำเนินการของชุมชนที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์พัฒนามาประกอบการจัดทำแผนพัฒนาสามปี

3.3 การจัดลำดับความสำคัญของแผนงาน/ โครงการ/ กิจกรรมเพื่อที่จะบรรจุลงในแผนพัฒนาสามปีได้อย่างเหมาะสม และเพื่อทำแผนพัฒนาสามปีในช่วงถัดไป

3.4 การกำหนดกิจกรรมที่จะต้องคำนึงถึงงบประมาณรายรับ-รายจ่าย ทรัพยากรการบริหาร โครงการที่สามารถดำเนินการได้เอง โครงการที่ขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานอื่น เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 3 การเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย ข้อมูลพื้นฐาน วิเคราะห์ ยุทธศาสตร์ของการพัฒนา แนวทางการพัฒนาที่เลือก

2. การวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วย การประเมินผลการพัฒนาที่ผ่านมา การคัดเลือกยุทธศาสตร์การพัฒนา การจัดลำดับความสำคัญของการพัฒนา การตัดสินใจเลือกแนวทางการพัฒนาในห้วงสามปี

ขั้นตอนที่ 4 การกำหนดวัตถุประสงค์ของแนวทางการพัฒนา

1. คัดเลือกวัตถุประสงค์ของยุทธศาสตร์การพัฒนา มาจัดทำเป็นวัตถุประสงค์ของแนวทางการพัฒนา

2. พิจารณากำหนดแผนงาน/ โครงการ/ กิจกรรมการพัฒนา โดยพิจารณาจาก

2.1 ความจำเป็นเร่งด่วน

2.2 ชัดความสามารถทางทรัพยากรการบริหารของเทศบาล

2.3 ความเชื่อมโยงของกิจกรรมและระยะเวลาที่จะดำเนินการ

ขั้นตอนที่ 5 การจัดทำรายละเอียดแผนงาน/ โครงการ/ กิจกรรมการพัฒนา

คัดเลือกโครงการที่สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาในช่วงสามปี เพื่อจัดทำรายละเอียดแผนงาน/ โครงการในด้านเป้าหมาย ผลผลิต ผลลัพธ์ งบประมาณ ระยะเวลา ผู้รับผิดชอบ และตัวชี้วัดความสำเร็จ โดยเน้นโครงการ/ กิจกรรมที่จะต้องทำในปีแรก เพื่อให้สามารถนำไปจัดทำงบประมาณรายจ่ายประจำปีได้

ขั้นตอนที่ 6 การจัดทำร่างแผนพัฒนาสามปี

1. ประกอบด้วย 6 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 บทนำ

ส่วนที่ 2 สภาพทั่วไปและข้อมูลพื้นฐานที่สำคัญขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ส่วนที่ 3 สรุปผลการพัฒนาท้องถิ่นในปีที่ผ่านมา

ส่วนที่ 4 ยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนาในช่วงสามปี

ส่วนที่ 5 บัญชีโครงการพัฒนา

ส่วนที่ 6 การนำแผนพัฒนาสามปีไปสู่การปฏิบัติและการติดตาม ประเมินผล

2. จัดเวทีประชาคมเพื่อเสนอร่างแผนพัฒนาสามปีและรับฟังข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะเพื่อนำไปปรับปรุงให้สมบูรณ์ต่อไป

3. คณะกรรมการสนับสนุนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นนำร่างแผนพัฒนาสามปีที่ปรับปรุงแล้วเสนอคณะกรรมการพัฒนาท้องถิ่นเพื่อพิจารณา

ขั้นตอนที่ 7 การอนุมัติและประกาศใช้แผนพัฒนาสามปี

1. คณะกรรมการพัฒนาท้องถิ่นพิจารณาร่างแผนพัฒนาสามปีเพื่อเสนอขอรับอนุมัติจากผู้บริหารท้องถิ่น

2. ผู้บริหารท้องถิ่นพิจารณาอนุมัติร่างแผนพัฒนาสามปีและประกาศใช้แผนพัฒนาสามปีให้ประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้รับทราบโดยทั่วกัน

3. เมื่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประกาศใช้แผนพัฒนาสามปีแล้ว ให้ผู้บริหารท้องถิ่นส่งแผนพัฒนาสามปีให้คณะกรรมการประสานแผนพัฒนาท้องถิ่นระดับอำเภอเพื่อดำเนินการต่อไป

ประโยชน์ของการจัดทำแผนพัฒนาสามปี

ประโยชน์ของการจัดทำแผนพัฒนาสามปี คือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะมีเครื่องมือที่จะช่วยในการพัฒนาอย่างรอบคอบในการเชื่อมโยงแนวทาง การดำเนินงานต่าง ๆ ที่จะส่งผลทั้งในเชิงสนับสนุนและเป็นอุปสรรคต่อกัน เพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนำมาตัดสินใจ กำหนดแนวทางการดำเนินงานและใช้ทรัพยากรการบริหารของท้องถิ่น ซึ่งประกอบด้วย เงิน คน วัสดุ อุปกรณ์ และการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้เกิดประโยชน์สาธารณะสูงสุด

แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

ความหมายของการมีส่วนร่วม

รีดเดอร์ (Reeders) (อ้างถึงใน วรุฒิ พลบุตร, 2548, หน้า 7) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ดังนี้ คือ การมีส่วนร่วม หมายถึง การมีส่วนร่วมในการปะทะสังสรรค์ทางสังคม ซึ่งรวมทั้งการมีส่วนร่วมของปัจเจกบุคคล และการมีส่วนร่วมของกลุ่ม

องค์กรสหประชาชาติ (อ้างถึงใน วรุฒิ พลบุตร, 2548, หน้า 7) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ว่าเป็นกระบวนการเกี่ยวกับการกระทำเกี่ยวข้องกับมวลชนในระดับต่าง ๆ ดังนี้

1. ในกระบวนการตัดสินใจ ซึ่งตัดสินใจเกี่ยวกับจุดประสงค์ทางสังคม และการจัดสรรทรัพยากร

2. ในการกระทำโดยสมัครใจต่อกิจกรรมและโครงการ

เออวิน (Erwin) (อ้างถึงใน วรุฒิ พลบุตร, 2548, หน้า 7) ให้แนวคิดเกี่ยวกับความหมายของการมีส่วนร่วมว่า การพัฒนาแบบมีส่วนร่วม คือ กระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนา ร่วมคิด ตัดสินใจ แก้ปัญหาของตนเอง เน้นการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องอย่างแท้จริงของประชาชน ให้ความสำคัญสร้างสรรค์ และความชำนาญของประชาชนแก้ไขปัญหา ร่วมกับการใช้วิทยาการที่เหมาะสมและสนับสนุนติดตามการปฏิบัติงานขององค์กรและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

ยูวัฒน์ วุฒิเมธิ (อ้างถึงใน เรืองศักดิ์ ส่งสุข, 2539, หน้า 11) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิด การตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติและร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ อันมีผลกระทบถึงตัวประชาชนเอง การที่สามารถ

ทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบทเพื่อแก้ไขปัญหา ขณะเดียวกันต้องยอมรับความจริงที่ว่ามนุษย์สามารถพัฒนาได้ต้องมีโอกาสและได้รับการชี้แนะที่ถูกต้อง

อากรพันธุ์ จันทรสว่าง (อ้างถึงใน รามิล พัฒนมงคลเชษฐ, 2540, หน้า 7) การมีส่วนร่วม (Participation) เป็นผลมาจากการเห็นพ้องต้องกันในเรื่องของความต้องการ และทิศทางของการเปลี่ยนแปลง และความเห็นพ้องต้องกันนั้น จะต้องมีมากพอที่จะเกิดการริเริ่มโครงการเพื่อการปฏิบัติการกล่าวคือ จะต้องเป็นการเห็นต้องกันของคนส่วนใหญ่ที่จะต้องเข้าร่วมปฏิบัติการนั้น เหตุผลเบื้องต้นของการที่คนเราร่วมกันได้ควรจะต้องมีการตระหนักว่า ปฏิบัติการทั้งหมดหรือการกระทำทั้งหมดที่ทำโดยหรือทำในนามกลุ่มนั้นกระทำผ่านองค์กร (Organization) ดังนั้น องค์กรจะต้องเป็นเสมือนตัวนำให้บรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงที่ต้องการได้

องค์การอนามัยโลก (World Health Organization) (อ้างถึงใน อยุธ จำหาญ, 2544, หน้า 9) ได้เสนอว่า รูปแบบของการมีส่วนร่วมที่ดีว่าเป็นรูปแบบที่แท้จริงนั้น จะต้องประกอบด้วย ขบวนการ 4 ขั้นตอนคือ

1. การวางแผน (Planning) ประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา จัดลำดับความสำคัญ ตั้งเป้าหมาย กำหนดการใช้ทรัพยากร กำหนดวิธีการติดตามและประเมินผล และประการสำคัญ คือ การตัดสินใจด้วย

2. การดำเนินกิจกรรม (Implementation) ประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในการจัดการและการบริหาร การใช้ทรัพยากร มีความรับผิดชอบในการจัดสรรควบคุมทางการเงินและการบริหาร

3. การใช้ประโยชน์ (Utilization) ประชาชนจะต้องมีความสามารถในการนำกิจกรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ซึ่งเป็นการเพิ่มระดับของการพึ่งตนเองและการควบคุมทางสังคม

4. การได้รับประโยชน์ (Obtaining Benefits) ประชาชนจะต้องได้รับการแจกจ่ายผลประโยชน์จากชุมชนในพื้นที่เท่ากัน ซึ่งอาจจะเป็นประโยชน์ส่วนตัว สังคมหรือวัตถุก็ได้

อแลสแตร์ ที ไวท์ (อ้างถึงใน อรรถพ ดังคณานุกุลชัย, 2544, หน้า 18) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมประกอบด้วย 3 มิติ

มิติที่หนึ่ง การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจว่าจะทำอะไรควรทำ และทำอย่างไร

มิติที่สอง มีการมีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนา ลงมือปฏิบัติการตามที่ตัดสินใจ

มิติที่สาม มีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดจากการดำเนินงาน

องค์กรจะต้องเป็นเสมือนตัวนำให้บรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงที่ต้องการได้

ทวิทอง หงส์วิวัฒน์ (อ้างถึงใน อรรถพ ดังคณานุกุลชัย, 2544, หน้า 19) กล่าวว่า การที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการควบคุมการใช้ และการกระจายทรัพยากรที่มีอยู่เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจ และสังคมตามความจำเป็นอย่าง

สมศักดิ์ศรี ในฐานะสมาชิกของสังคมในการมีส่วนร่วมของประชาชนได้พัฒนาการรับรู้และภูมิปัญญาซึ่งแสดงออกในรูปการตัดสินใจ การกำหนดชีวิตของตนอย่างเป็นตัวของตัวเอง

ลือชัย ศรีเงินขวง และผาสุก อเนกวนิช (อ้างถึงใน ธัชฤทธิ์ ปนารักษ์, 2540, หน้า 9) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนที่แท้จริงจะต้องไม่หมายความว่าเพียงแต่การดึงประชาชนเข้าร่วมโครงการที่รัฐเป็นผู้กำหนด “รูปแบบเป้าหมายของงาน และกำหนดให้มีการเข้าร่วมงาน” ดังที่ผ่านมามีจะต้องเป็นการมีส่วนร่วมอย่างมีสำนึกรับผิดชอบและมีบทบาทอย่างเต็มที่ตั้งแต่ค้นคิดปัญหา วางแผน ปฏิบัติงาน ดูแล กำกับ ตลอดจนประเมินผลติดตามงาน การมีส่วนร่วมของประชาชนที่แท้จริงจะต้อง หมายถึง การมอบอำนาจอธิปไตยขั้นพื้นฐานคือสู่ประชาชนการพยายามจัดตั้งและพัฒนาองค์กรประชาชนให้เข้มแข็งบนพื้นฐานของการพึ่งตนเองเป็นสำคัญ

กลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน เมื่อคราวประชุม ณ องค์การสหประชาชาติ ค.ศ. 1981 ได้ระบุว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นคำที่ไม่อาจกำหนดนิยามความหมายที่ครอบคลุมได้ เพราะความหมายการมีส่วนร่วมอาจแตกต่างกันไปในแต่ละประเทศ หรือแม้แต่ในประเทศเดียวกันก็ตาม หากจะเข้าใจชัดแล้วการนิยามความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนควรมีลักษณะจำกัดเฉพาะในระบบเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง หนึ่ง ๆ เท่านั้น ทั้งนี้ผู้เชี่ยวชาญได้สรุปประเด็นของการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของประชาชนครอบคลุมการสร้างโอกาสที่เอื้อให้สมาชิกทุกคนของชุมชนและสังคมได้ร่วมกิจกรรมซึ่งนำไปสู่การมีอิทธิพลต่อกระบวนการพัฒนาและเอื้อให้ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาโดยเท่าเทียมกัน

2. การมีส่วนร่วมสะท้อนการเข้าเกี่ยวข้องโดยสมัครใจและเป็นประชาธิปไตยในกรณีต่อไปนี้

2.1 การเอื้อให้เกิดความหมายพยายามพัฒนา

2.2 การแบ่งสรรผลประโยชน์จากการพัฒนาโดยเท่าเทียมกัน

2.3 การตัดสินใจเพื่อกำหนดเป้าหมาย กำหนดนโยบาย การวางแผน และการดำเนินการ โครงการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม

3. การมีส่วนร่วมเป็นตัวเชื่อมโยงระหว่างส่วนที่ประชาชนลงแรงและทรัพยากรเพื่อพัฒนากับประโยชน์ที่ได้รับจากการลงทุนลงแรงดังกล่าว กล่าวอีกนัยหนึ่งคือการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจไม่ว่าระดับท้องถิ่น ภูมิภาค และระดับชาติ จะช่วยให้ก่อเกิดความเชื่อมโยงระหว่างสิ่งที่ประชาชนลงทุนลงแรงกับประโยชน์ที่ได้

4. การมีส่วนร่วมของประชาชนอาจผกผันแตกต่างกันไปตามสภาพเศรษฐกิจของประเทศ นโยบายและโครงสร้างการบริหาร รวมทั้งลักษณะเศรษฐกิจสังคมของประชากร การมี

ส่วนร่วมของประชาชนมิได้เป็นเพียงเทคนิควิธีการ แต่เป็นปัจจัยสำคัญในการประกันให้เกิดกระบวนการพัฒนาที่มุ่งเอื้อประโยชน์ต่อประชาชน

กรณีกา ชมดี (อ้างถึงใน รามิต พัฒนมงคลเชษฐ, 2540, หน้า 9) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง “ความร่วมมือของประชาชนไม่ว่าของปัจเจกบุคคล หรือกลุ่มคนที่เห็นพ้องต้องกัน และเข้าร่วมรับผิดชอบเพื่อดำเนินการพัฒนา และเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ต้องการ โดยกระทำผ่านกลุ่มองค์การเพื่อบรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์” นอกจากนี้ยังได้สรุปแบบของการมีส่วนร่วมออกเป็น 10 แบบ คือ

1. การมีส่วนร่วมประชุม (Attendance At Meeting)
2. การมีส่วนร่วมออกเงิน (Financial Contribution)
3. การมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ (Membership On Committees)
4. การมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ (Position Of Leadership)
5. การมีส่วนร่วมสัมภาษณ์ (Interviewer)
6. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ชักชวน (Solicitor)
7. การมีส่วนร่วมเป็นผู้บริโภค (Customers)
8. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่ม (Entrepreneurs)
9. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ใช้แรงงาน (Employees)
10. การมีส่วนร่วมออกวัสดุอุปกรณ์ (Material Contribution)

เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (อ้างถึงใน จูไรรัตน์ อินทร์โต, 2545, หน้า 17) ได้แบ่งขั้นตอนของการมีส่วนร่วมไว้ 4 ขั้นตอน คือ

1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหา
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินการ
3. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน
4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน

รัชฤทธิ์ ปนารักษ์ (2540, หน้า 10) ได้ให้ความเห็นว่า จำเป็นต้องแยกแยะให้ออกระหว่างชาวบ้าน ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่รัฐและบุคคลภายนอก เมื่อพูดถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้น กลุ่มคนที่ต้องให้ความสำคัญสูงสุดคือ มวลชนพื้นฐาน ก็คือ ชาวบ้านนั่นเอง นอกจากนี้จะต้องพิจารณาว่ากระบวนการเข้ามามีส่วนร่วมนั้นเป็นอย่างไรซึ่งได้เสนอให้พิจารณาในประเด็นต่อไปนี้ คือ

1. การริเริ่มเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมนั้นเกิดจาก ข้าราชการ หรือชาวบ้าน
2. การชักนำเข้ามามีส่วนร่วมนั้น เป็นความสมัครใจ หรือบีบบังคับ

3. โครงสร้างและช่องทางของการมีส่วนร่วมเป็นอย่างไร

4. ระยะเวลา และขอบเขตของการมีส่วนร่วมเป็นอย่างไร เช่น ครั้งเดียว, เป็นครั้งเดียว หรือต่อเนื่อง

5. ได้มีการพัฒนาศักยภาพชุมชนแค่ไหน โดยพิจารณาว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการตัดสินใจหรือดำเนินงานนำไปสู่ผลที่หวังไว้อย่างมีประสิทธิภาพมากน้อยแค่ไหน

ไพรัตน์ เตชะรินทร์ (อ้างถึงใน สิริชัย นุชพงษ์, 2544, หน้า 58) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของชุมชนว่ากระบวนการที่รัฐบาลทำการส่งเสริม ชักนำ สนับสนุนและสร้างโอกาสให้ประชาชนในชุมชนในรูปส่วนบุคคล กลุ่มคน ชุมชน สมาคม มูลนิธิและองค์กรอาสาสมัครรูปต่าง ๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือหลายเรื่องร่วมกันในดังต่อไปนี้ ให้บุคคลตามวัตถุประสงค์และนโยบายการพัฒนาที่กำหนดไว้ คือ

1. ร่วมทำการศึกษาค้นคว้าปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนรวมถึงความต้องการของชุมชน

2. ร่วมคิดหาและสร้างรูปแบบและวิธีการพัฒนา เพื่อแก้ไขและลดปัญหาของชุมชนหรือเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน หรือสนองความต้องการของชุมชน

3. ร่วมวางแผนนโยบายหรือโครงการหรือกิจกรรม เพื่อจัดและแก้ไขปัญหาและสนองความต้องการของชุมชน

4. ร่วมตัดสินใจการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนร่วม

5. ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

6. ร่วมการลงทุกในกิจกรรม โครงการของชุมชนตามขีดความสามารถของตนเองและของหน่วยงาน

7. ร่วมปฏิบัติตามนโยบาย แผนงาน โครงการและกิจกรรมให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้

8. ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาโครงการและกิจกรรมที่ได้ทำไว้ทั้งโดยเอกชนและรัฐบาลให้ใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (อ้างถึงใน สากล ภู่อ้นเงิน, 2548, หน้า 58) การมีส่วนร่วม หมายถึงการทำงานร่วมกับกลุ่ม เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ด้วยความตั้งใจ โดยการกระทำความดีในช่วงเวลาและลำดับเหตุการณ์ที่ทรงประสิทธิภาพ คือ ถูกจังหวะ และเหมาะสม กับทั้งกระทำความดีดังกล่าวด้วยความรู้สึกผูกพันให้ประจักษ์ชัดว่าเชื่อถือไว้วางใจได้

ปธาน สุวรรณมงคล (อ้างถึงใน อรรถพ พังคณานุรักษ์ และคณะ, 2544, หน้า 18) กล่าวว่า ชุมชนควรมีขอบเขตในการมีส่วนร่วมแบ่งออกได้เป็น 4 ลักษณะคือ

1. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการตัดสินใจ
2. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงาน
3. การมีส่วนร่วมของชุมชนในผลประโยชน์
4. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการประเมินผล

ฉอาน วุฒิชรรรรักษา (อ้างถึงใน ธรรมพ ดั่งคณานุกุลชัย, 2544, หน้า 18) จ้าแนกการเข้ามามีส่วนร่วมไว้ 5 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นตอนกำหนดความต้องการ
2. ขั้นตอนวางแผนดำเนินการ
3. ขั้นตอนตัดสินใจ
4. ขั้นตอนดำเนินการ
5. ขั้นตอนติดตามผลงาน

ธรรมพ อุ่นอก (อ้างถึงใน รัชฤทธิ์ ปนารักษ์, 2540, หน้า 13) ศึกษาพบว่า การมีส่วนร่วมเกิดจากแนวคิดสำคัญ 3 ประการ คือ

1. ให้ความสนใจและความห่วงกังวลร่วมกัน ซึ่งเกิดจากความสนใจและความกังวลส่วนบุคคล ซึ่งบังเอิญพ้องต้องกันกลายเป็นความสนใจ และความห่วงกังวลของส่วนร่วม
2. ความเคื้อรื้อนและความไม่ถึงพอใจร่วมกันที่มีต่อสถานการณ์ ที่เป็นอยู่นั้นผลักดันให้มุ่งไปสู่การรวมกลุ่ม วางแผน และลงมือกระทำร่วมกัน
3. การตกลงใจร่วมกันที่จะเปลี่ยนแปลงกลุ่ม หรือชุมชนในทิศทางที่พึงปรารถนาการตัดสินใจร่วมกันนี้ จะต้องรุนแรงมากพอที่จะทำให้เกิดความคิดริเริ่มกระทำที่สนองตอบความเห็นของคนส่วนใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมนั้น

อรทัย กักผล (สำนักงานปลัดสำนักนายก, 2548, หน้า 8) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในปัจจุบัน คือ กระบวนการซึ่งประชาชนหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้มีโอกาสแสดงทัศนะแลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็น เพื่อแสวงหาทางเลือกและการตัดสินใจต่าง ๆ เกี่ยวกับโครงการที่เหมาะสมและเป็นที่ยอมรับร่วมกัน ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจึงควรเข้าร่วมในกระบวนการนี้ตั้งแต่เริ่มจนกระทั่งการติดตามประเมินผล เพื่อให้เกิดความเข้าใจและการรับรู้เรียนรู้ การปรับเปลี่ยนโครงการร่วมกัน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อทุกฝ่าย

รูปแบบและขั้นตอนการมีส่วนร่วม

วรวุฒิ พลบุตร (2548, หน้า 7) ได้กำหนดกรอบพื้นฐานเพื่อการอธิบายและวิเคราะห์การมีส่วนร่วมในแง่ของรูปแบบของการมีส่วนร่วมโดยแบ่งออกได้เป็น 4 รูปแบบ คือ

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ซึ่งอาจเป็นการตัดสินใจตั้งแต่ระยะเริ่ม การตัดสินใจในช่วงของกิจกรรมและการตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรม

2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม (Implementation) ซึ่งอาจเป็นในรูปของการเข้าร่วมโดยให้มีการสนับสนุนทางด้านทรัพยากร การเข้าร่วมในการบริหารและการร่วมมือรวมทั้งการเข้าร่วมในการร่วมแรงร่วมใจ

3. การเข้าร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefits) ซึ่งเป็นผลประโยชน์ ทั้งด้านวัตถุ ทางสังคม หรือโดยส่วนตัว

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) ซึ่งนับเป็นการควบคุม และตรวจสอบ การดำเนินกิจกรรมทั้งหมด และเป็นการแสดงถึงการปรับตัวในการมีส่วนร่วม

ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม

วรวิทย์ พลละบุตร (2548, หน้า 11) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม ซึ่งประกอบด้วย

1. มีความตั้งใจที่จะมีส่วนร่วมในการทำงาน
2. ร่วมคิดหาและสร้างรูปแบบ และวิธีการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชนหรือ สร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน หรือสนองความต้องการของชุมชน
3. ร่วมวางแผน นโยบายหรือวางแผน หรือ โครงการ หรือกิจกรรมเพื่อจัด และแก้ไขปัญหาและ สอนองความต้องการของชุมชน
4. ร่วมตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม
5. ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพ
6. การลงทุนในกิจกรรมโครงการของชุมชนตามขีดความสามารถของตนเอง และ หน่วยงาน
7. ร่วมปฏิบัติตามนโยบาย แผนงาน โครงการและกิจกรรมให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้
8. ร่วมควบคุมติดตามประเมินผล และบำรุงรักษาโครงการ และกิจกรรมที่ได้ทำไป ทั้ง โดยเอกชนและรัฐให้ใช้ประโยชน์ได้ตลอดกาล

วรวิทย์ พลละบุตร (2548, หน้า 7) ได้สรุปปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อการรักษาการมีส่วนร่วม ของประชาชนไว้ 11 ประการ ดังนี้

1. การปฏิบัติคนให้คล้อยตามความเชื่อพื้นฐาน กล่าวคือ บุคคลและกลุ่มบุคคล ดูเหมือน จะเลือกแบบวิธีการปฏิบัติ ซึ่งสอดคล้องและคล้ายคลึงกับความเชื่อพื้นฐานของตนเอง

2. มาตรฐานคุณค่าบุคคลและกลุ่มบุคคลดูเหมือนจะปฏิบัติในลักษณะที่สอดคล้องกับ มาตรฐานคุณค่าของตนเอง

3. เป้าหมายบุคคลและกลุ่มบุคคลดูเหมือนจะส่งเสริมปกป้อง และรักษาเป้าหมายของ ตนเอง

4. ประสบการณ์ที่ผิดปกติธรรมดา พฤติกรรมของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลบางครั้งมี รากฐานมาจากประสบการณ์ที่ผิดปกติธรรมดา

5. ความคาดหวัง บุคคลและกลุ่มบุคคลจะประพฤติตามแบบที่ตนคาดหวังว่าจะต้อง ประพฤติในสถานการณ์เช่นนั้น ทั้งยังชอบปฏิบัติต่อผู้อื่นในลักษณะที่ตนคาดหวังจากผู้อื่นด้วย เช่นกัน

6. การมองแต่ตัวเอง บุคคลแต่ละกลุ่มบุคคลมักจะทำสิ่งต่าง ๆ ซึ่งคิดว่าตัวเองควรกระทำ เช่นนั้น

7. การบีบบังคับ บุคคลและกลุ่มบุคคลมักจะทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยความรู้สึกว่าตนถูกบังคับ ให้ทำ

8. นิสัยและประเพณี บุคคลและกลุ่มบุคคลมักจะทำสิ่งต่าง ๆ ซึ่งเรามีนิสัยชอบกระทำ เมื่ออยู่ในสถานการณ์นั้น ๆ

9. โอกาส บุคคลและกลุ่มบุคคลมักจะเข้ามามีส่วนร่วมในรูปแบบการปฏิบัติของสังคม โดยเฉพาะในทางที่เกี่ยวข้องกับจำนวนและชนิดของโอกาส ซึ่งโครงสร้างของสังคมเอื้ออำนวยเข้า มามีส่วนร่วมกันในการกระทำเช่นนั้นเท่าที่พวกเขาได้รับรู้มา

10. ความสามารถ บุคคลและกลุ่มบุคคลมักจะเข้ามามีส่วนร่วมกันในกิจกรรมบางอย่างที่ ตนเห็นว่าสามารถทำในสิ่งที่ต้องการให้เขาทำในสถานการณ์เช่นนั้น

11. การสนับสนุน บุคคลและกลุ่มบุคคลมักจะเริ่มปฏิบัติเมื่อเขารู้สึกว่าเขาได้รับการ สนับสนุนที่ดีพอให้กระทำการเช่นนั้น

ประโยชน์ของการมีส่วนร่วม

เครตัน (Creighton, 2544, pp. 7-10) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการมีส่วนร่วมของ ประชาชนไว้ดังต่อไปนี้

1. เพิ่มคุณภาพของการตัดสินใจ กระบวนการการปรึกษาหารือกับสาธารณชน ช่วยให้ เกิดความกระตือรือร้นในวัตถุประสงค์และความต้องการของโครงการหรือนโยบายนั้น ๆ ได้อยู่เสมอ สาธารณชนสามารถที่จะผลักดันให้เกิดการทบทวนข้อสันนิษฐานที่ปิดบังอยู่ ซึ่งอาจจะปิดบังไม่ให้ มองเห็นทางออกที่มีประสิทธิภาพที่สุดบ่อยครั้งกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนก่อให้เกิด การพิจารณาถึงทางเลือกใหม่แทน วิธีการที่ได้เคยใช้กันมาในอดีต สาธารณชนมักจะมีข้อมูลที่

สำคัญซึ่งทำให้เกิดความแตกต่างในการที่จะไปสู่การตัดสินใจ ก่อให้เกิดความแตกต่างระหว่างโครงการที่ประสบความสำเร็จและไม่ประสบความสำเร็จ

2. การลดค่าใช้จ่ายและการสูญเสียเวลา กระบวนการหรือโครงการการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างเต็มรูปแบบ มักจะสิ้นเปลืองและเสียเวลา แต่ในทางปฏิบัติแล้วการมีส่วนร่วมของประชาชนมาตั้งแต่ต้นสามารถที่จะลดความล่าช้าและลดค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งของประชาชนได้ การตัดสินใจอย่างใดอย่างหนึ่งอาจจะคิดว่าสิ้นเปลืองและเสียเวลากว่าที่จะต้องตัดสินใจได้ แต่ว่าเมื่อตัดสินใจแล้วและนำมา ต่อการปฏิบัติอาจจะเป็นวิธีการที่ประหยัดกว่าด้วยซ้ำ

3. การสร้างฉันทามติ การมีส่วนร่วมของประชาชนสามารถที่จะสร้างข้อตกลงที่มั่นคงและยืนยาว และการยอมรับระหว่างกลุ่มซึ่งอาจจะมีความเห็นขัดแย้งกันคนละทาง การมีส่วนร่วมนี้ยังก่อให้เกิดความเข้าใจระหว่างกลุ่ม ลดความขัดแย้งทางการเมืองและสร้างให้เกิดความชอบธรรมในการตัดสินใจของรัฐ

4. การเพิ่มความง่ายต่อการนำไปปฏิบัติ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ทำให้คนเรามีความรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของการตัดสินใจนั้น และครั้งหนึ่งเมื่อได้ร่วมตัดสินใจแล้วเราก็มองต้องการที่จะเห็นสิ่งนั้นนำไปปฏิบัติได้ ไม่เพียงแต่จะมีความสนับสนุนทางการเมืองต่อการนำไปปฏิบัติ แต่กลุ่มและปัจเจกชนอาจจะรู้สึกกระตือรือร้นในการที่จะช่วยให้เกิดผลในทางปฏิบัติ

5. การหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้า “กรณีที่ย่ำแย่ที่สุด” บางครั้งเมื่อความขัดแย้งนำไปสู่ความขมขื่นและการเป็นปฏิปักษ์ มันจะยากยิ่งขึ้นในการที่จะแก้ปัญหาประเด็นนั้น การมีส่วนร่วมของประชาชนก่อให้เกิด โอกาสที่กลุ่มจะแสดงความต้องการของกลุ่มเขา และความห่วงกังวลที่ปราศจากความรู้สึกที่เป็นปฏิปักษ์ การมีส่วนร่วมของประชาชนตั้งแต่ต้นสามารถลดการเผชิญหน้ากันอย่างรุนแรงที่อาจจะเป็นไปได้ อย่างไรก็ตามการมีส่วนร่วมของประชาชนไม่ใช่ยาวิเศษ มันไม่อาจที่จะลดหรือจำกัดความขัดแย้งในทุก ๆ กรณีได้

6. การดำรงไว้ซึ่งความน่าเชื่อถือและความชอบธรรม วิธีทางที่จะนำไปสู่ความชอบธรรมและการดำรงอยู่ของความชอบธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อการตัดสินใจก่อให้เกิดความขัดแย้งก็จะต้องใช้กระบวนการตัดสินใจซึ่ง โปร่งใสและน่าเชื่อถือต่อสาธารณชน ซึ่งให้สาธารณชนมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมของประชาชนยังก่อให้เกิดความเข้าใจถึงเหตุผลที่นำไปสู่การตัดสินใจนั้น ๆ

7. การคาดคะเนความห่วงกังวลของประชาชนและค่านิยมของสาธารณชน ในขณะที่เจ้าหน้าที่ท้องถิ่น ทำงานกับสาธารณชนในโครงการมีส่วนร่วมของประชาชน จะค่อย ๆ เพิ่มความรู้สึกที่ไวต่อความห่วงกังวลของสาธารณชน และต่อการที่ว่าสาธารณชนมองการปฏิบัติงานขององค์กรส่วนท้องถิ่นอย่างไร บ่อยครั้งที่ทัศนคติเหล่านี้ได้นำมา พูดยกกับภายใน เพื่อที่ว่าเจ้าหน้าที่จะเกิดความตระหนักถึงการตอบสนองของสาธารณชนที่เป็นไปได้ต่อกระบวนการและการ

ตัดสินใจต่าง ๆ ถึงแม้ประเด็นนั้นอาจจะไม่ใหญ่โตมากนักก็จะต้องทำโครงการการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างเป็นทางการ

8. การพัฒนาความเชี่ยวชาญและความคิดสร้างสรรค์ของสาธารณชน ประโยชน์อันสำคัญอย่างยิ่งของการมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การให้การศึกษา ต่อสาธารณชนที่ดีขึ้นกว่าเดิม ผู้มีส่วนร่วมไม่เพียงแต่จะเรียนรู้เกี่ยวกับเนื้อหา แต่เขายังได้เรียนรู้ด้วยว่ากระบวนการตัดสินใจโดยองค์กรส่วนท้องถิ่นของเขาควรจะเป็นอย่างไร และทำไมจึงต้องตัดสินใจดังกล่าว การมีส่วนร่วมของประชาชน ยังเป็นเวทีการฝึกที่มีประสิทธิภาพของผู้นำท้องถิ่นในอนาคตอีกด้วย

จากการที่นักวิชาการได้ให้ความหมาย ทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนดังได้กล่าวข้างต้น ผู้ทำการศึกษาจึงขอสรุปเป็นหลักการที่สำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีประสิทธิภาพ 2 ประการ ดังนี้

1. ต้องมีลักษณะเป็นหุ้นส่วน (Partnership) คือ มีความรับผิดชอบ มีส่วนได้ส่วนเสียในกิจกรรมที่เข้าไปมีส่วนร่วม ไม่ใช่มีเฉพาะความร่วมมือ (Participation) เท่านั้น
2. เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนในสังคมหรือชุมชน ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินการทุกขั้นตอนในกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งกิจกรรมที่รัฐบาลหรือองค์กรต่าง ๆ จัดให้มีขึ้นหรือแม้แต่ทั้งกิจกรรมที่ประชาชนในชุมชนนั้นร่วมกันคิดขึ้นมาเอง อันจะมีผลกระทบต่อตนเองและสังคม โดยมีส่วนร่วมตั้งแต่การศึกษาเรียนรู้ปัญหา การคิดหาวิธีการแก้ปัญหา การตัดสินใจ และการวางแผน การเข้าร่วมปฏิบัติในกิจกรรมและโครงการต่าง ๆ การติดตามผลประเมินผลรวมทั้งการร่วมรับผิดชอบงานทั้งหมดอย่างครบวงจร และการแก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้น

การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมต่อระดับการมีส่วนร่วม

เนื่องจากเป็นที่ยอมรับในแวดวงนักวิชาการสังคมที่มีระดับของความสลับ ซับซ้อนสูง เป็นสังคมอุตสาหกรรม มีชุมชนเมืองมาก และมีความมั่งคั่งขึ้นสมาชิกของสังคมจะเข้าไปเกี่ยวข้องกับการเมืองมากกว่าสมาชิกของสังคมด้อยพัฒนาจากเหตุ ดังกล่าวการพัฒนาเศรษฐกิจจึงช่วยให้เกิดการมีส่วนร่วมทางการเมือง อธิบายได้ดังนี้

1. สังคมใด ๆ ระดับของการมีส่วนร่วมทางการเมืองมีแนวโน้มว่าจะแปรผันตามสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม พวกที่มีการศึกษาสูง รายได้ดี มีอาชีพที่มีเกียรติมักจะมีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าพวกไร้การศึกษา รายได้ต่ำ และมีอาชีพที่มีฐานะต่ำ
2. การพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม มีส่วนก่อให้เกิดความขัดแย้งและความตึงเครียดในระหว่างกลุ่มทางสังคมเกิดกลุ่มใหม่ ๆ เกิดขึ้น กลุ่มเก่า ๆ จะถูกท้าทาย กลุ่มที่มีรายได้ต่ำจะพยายามหาโอกาสปรับปรุงสถานภาพของพวกตน ขัดแย้งในระหว่างกลุ่มต่าง ๆ จะเพิ่มเป็นทวีคูณ เมื่อ

ขัดแย้งกันมากขึ้นความสำคัญในความเป็นกลุ่มจะแน่นแฟ้นในบรรดาสมาชิกของกลุ่มเดียวกัน จนทำให้เกิดการมีส่วนร่วมเพื่ออ้างสิทธิหรือไม่ก็เพื่อรักษาผลประโยชน์

3. ความซับซ้อนของเศรษฐกิจ จะก่อให้เกิดกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ที่มีสมาชิกเป็นจำนวนมาก เช่น กลุ่มพ่อค้านักธุรกิจ สมาคมต่าง ๆ สหภาพแรงงาน เป็นต้น ซึ่งสมาชิกของกลุ่มองค์กรเหล่านี้ส่วนใหญ่มีแนวโน้มจะมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับที่สูงด้วย

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา

ความหมายของการพัฒนา

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527, หน้า 178) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาว่า การพัฒนาหมายถึง ความเจริญ การงอกงาม การเติบโตเต็มที่ ดังเช่น การเบ่งบานของดอกไม้ ซึ่งเป็นการงอกงามขึ้น โดยตัวของต้นไม้ตัวเอง การมีผู้ดูแลใส่ปุ๋ยพรวนดินจึงเป็นเพียงแต่การเร่งให้ไม้ออกดอกต้นนั้นงอกงามออกดอกขึ้นเท่านั้น

จิตจำนงค์ กิตติกรดี และชัยวัฒน์ สิทธิธราคร (หน้า 42) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาว่า การพัฒนา (Development) เป็นคำที่มีความหมายแตกต่างกันหลายอย่างหลายประการ เพราะขึ้นอยู่กับผู้ใช้ว่าจะให้ความหมายอะไรต่อคำนี้

นักบริหารได้ให้ทรรศนะเกี่ยวกับความหมายของการพัฒนาเอาไว้ว่า ความหมายของการพัฒนานั้น สามารถแยกพิจารณาออกได้ 2 ความหมาย คือ ความหมายอย่างแคบกับความหมายอย่างกว้าง

ความหมายอย่างแคบ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงในตัวระบบกระทำเท่านั้น ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงด้านคุณภาพ

ความหมายอย่างกว้าง หมายถึง กระบวนการของการเปลี่ยนแปลง ซึ่งเป็นความหมายที่รวมเอาการเปลี่ยนแปลงในด้านคุณภาพ การเปลี่ยนแปลงในด้านปริมาณ และการเปลี่ยนแปลงในด้านสิ่งแวดล้อมเข้าด้วยกัน

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527, หน้า 180) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาชุมชนว่า การพัฒนาชุมชน อาจหมายถึง ความเพียรพยายามร่วมกันของประชาชนเพื่อปรับปรุงความสามารถของประชาชนในการเข้ามามีส่วนร่วม การกำหนดวิถีชีวิตของตนเอง และการผ่นิกระดมความเพียรพยายามการกระทำกิจกรรมทั้งปวงของชุมชน

สรุปได้ว่า การพัฒนา หมายถึง ความเจริญ การงอกงาม การเติบโตเต็มที่ ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงในด้านคุณภาพ การเปลี่ยนแปลงในด้านปริมาณ ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงในด้านสิ่งแวดล้อม ที่มีประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา

รูปแบบการพัฒนาชุมชน

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527, หน้า 181) การพัฒนาชุมชน มีรูปแบบโครงการที่เด่นชัดต่างจากโครงการอื่น ๆ ดังนี้

1. โครงการพัฒนาชุมชนแสวงหาการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น โดยการร่วมมือกันระหว่างชุมชนท้องถิ่นและรัฐบาล โดยมุ่งทุ่มเทให้แก่ท้องถิ่นชนบท ซึ่งขาดแคลนบริการด้านต่าง ๆ มากที่สุด

2. โครงการพัฒนาชุมชน เน้นการใช้และการพัฒนาความคิดริเริ่มจากท้องถิ่น

3. โครงการพัฒนาชุมชน เน้นการปฏิบัติในรูปกลุ่มโดยการกระตุ้นชักจูงมากกว่าการบังคับ

4. โครงการพัฒนาชุมชน โดยปกติจะมีขอบเขตและจุดมุ่งหมายที่กว้างขวางมาก
กลยุทธ์ในการพัฒนา

ดารา ทีปะปาล (2538, หน้า 260-261) กลยุทธ์ในการพัฒนามีดังนี้

1. ส่งเสริมความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวและชุมชน ให้มีบทบาทและมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

2. ปรับปรุงกระบวนการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดปัญญา โดยเน้นการศึกษาที่ต่อเนื่องหลากหลาย และรอบรู้และพัฒนาคุณภาพครู เพื่อพัฒนาคนให้เต็มศักยภาพ รวมทั้งเสริม สร้างความเข้มแข็งของกระบวนการวิจัยและพัฒนา

3. ส่งเสริมและสร้างศักยภาพของสื่อสารมวลชน ให้สนับสนุนการพัฒนาโดยเป็นยุทธศาสตร์ที่สามารถดำเนินการได้ทันที

4. ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาคน ให้สอดคล้องกับคนทุกกลุ่มเป้าหมาย อายุ และเพศ

5. ปรับปรุงระบบบริหารราชการแผ่นดิน เน้นการปฏิรูปที่สอดคล้องกับการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน โดยให้มีการกระจายอำนาจในการตัดสินใจ พร้อมทั้งเน้นลดขนาดกำลังคนภาครัฐในส่วนกลางกับส่วนภูมิภาค และเพิ่มในส่วนท้องถิ่น เน้นการเพิ่มคุณภาพประสิทธิภาพ และใช้ระบบคุณธรรมอย่างจริงจัง

6. พัฒนาระบบการเมือง ให้มีค่านิยม วัฒนธรรม กติกา และวิธีบริหารจัดการที่ดีมีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับสังคมไทย

7. เพิ่มสมรรถนะเศรษฐกิจไทยให้เข้มแข็ง สามารถแข่งขันให้ทันกับกระแสโลกและสามารถสร้างความเข้มแข็งและสมดุลให้กับเศรษฐกิจชุมชนให้ได้รับประโยชน์ทั้งในเขตชนบทและเขตเมือง

8. นำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ในการพัฒนาเทคโนโลยีของตนเอง เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยคำนึงถึงต้นทุนทางสังคม

9. สนับสนุนการให้บริการขั้นพื้นฐาน ทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาชนบท

10. การวางแผนพัฒนาประเทศ ควรเป็นผู้นำ เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างสมดุลและมีกลไกกระตุ้นเพื่อให้เกิดการพัฒนาตามแผนฯ

แนวคิดการพัฒนาในอดีต

เกศินี จุฑาวิจิตร (2548, หน้า 10 - 22) แนวคิดการพัฒนาที่เกิดขึ้นในสังคมมาโดยตลอดนับตั้งแต่ทศวรรษ 1950 พบว่า แนวคิดและทฤษฎีการพัฒนาเรื่อยมาเป็นลำดับ แต่การปรับเปลี่ยนครั้งสำคัญ ๆ ในระดับที่เรียกว่า เป็นการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ (Paradigm Shift) นั้น มีเพียงครั้งเดียว จึงอาจกล่าวได้ว่า แนวคิดของการพัฒนา แบ่งออกได้เป็น 2 ยุค ตามลักษณะกระบวนทัศน์ดังนี้

1. กระบวนทัศน์ที่เน้นเศรษฐกิจเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา (Economic Oriented Paradigm) ปรากฏอย่างชัดเจนในช่วงทศวรรษ 1950-1960 ซึ่งมีแนวคิดการพัฒนาที่เป็นวาทกรรมหลัก (Dominant Discourse) ของการพัฒนาทั่วโลก รวมทั้งสังคมไทย ได้แก่

1.1 ทฤษฎีการทำให้ทันสมัย (Modernization) หมายถึง การมุ่งพัฒนาประเทศเพื่อให้เกิดภาวะทันสมัย สังคมที่ทันสมัย แตกต่างจากสังคมดั้งเดิมหรือสังคมประเพณี (Traditional Society) อย่างสิ้นเชิง ทั้งใน ด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม ความรู้สึนึกคิดและความรู้ของผู้คนในสังคม เครื่องชี้วัดหลัก ๆ ของความทันสมัยตามแนวคิดนี้ เป็นเครื่องชี้วัดที่เน้นไปที่ความเติบโตทางเศรษฐกิจ อันได้แก่ ปริมาณผลผลิต รายได้ประชาชาติ ระดับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี อัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ เป็นต้น

1.2 ทฤษฎีกระจายการพัฒนา (Development Diffusion Theory) เป็นทฤษฎีที่เสนอแนวคิดว่า ภาวะความทันสมัยจะเกิดขึ้นเองไม่ได้ หรือเกิดได้ยากมากในประเทศหรือประเทศล่าช้า ทางออกที่จะนำไปสู่ภาวะทันสมัยได้ ต้องอาศัยการกระจายความทันสมัยจากแหล่งที่ทันสมัยไปยังแหล่งที่ล้าหลังหรือประเทศที่พัฒนาแล้วไปสู่ประเทศด้วยพัฒนา รูปแบบของการกระจายการพัฒนาได้แก่ การลงทุนจากบริษัทข้ามชาติ การให้เงินกู้เพื่อการพัฒนา การอบรมผู้เชี่ยวชาญการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม ฯลฯ แนวคิดนี้เชื่อว่าความทันสมัยที่กระจายมาจากต่างประเทศ จะได้รับการกระจายต่อไปสู่ส่วนที่ล้าหลังที่สุดภายในประเทศ โดยอาศัยการสร้างชุมชนแบบเมืองให้ขึ้นมาเป็นศูนย์กลางสำหรับการกระจายความเจริญเติบโตและความร่ำรวย

1.3 ทฤษฎีลำดับขั้นของการเจริญเติบโต (Stage of Growth) ทฤษฎีนี้เสนอแนวความคิดสำเร็จรูปที่ว่า ทุกประเทศในโลกจะต้องมีลำดับขั้นของการพัฒนาที่เหมือนกันหมด เพียงแต่ช้าหรือเร็วเท่านั้น โดยเริ่มจากสังคมแบบดั้งเดิมหรือสังคมล้าหลัง ไปสู่ขั้นที่สอง คือ การสร้างเงื่อนไขที่เตรียมพ่วงทะยานไปจากความด้อยพัฒนา อันได้แก่ การสร้างโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ระบบไฟฟ้า ถนน เขื่อน น้ำประปา สนามบิน ฯลฯ จากนั้นจึงจะไปสู่ขั้นที่สาม สี่ และห้า คือ การพ่วงทะยานไปสู่การเติบโตทางเศรษฐกิจ การเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างเต็มที่ และการเข้าสู่ยุคแห่งการบริโภค กินดีอยู่ดีหรือเสพสุขทั่วหน้า

2. กระบวนทัศน์ที่เน้นคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา (Human Oriented Paradigm) ปรากฏในช่วงทศวรรษ 1970-1980 แนวคิดแรกที่น่าจะถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนทัศน์นี้ได้แก่

2.1 แนวคิดเรื่องการกระจายรายได้ที่ควบคู่ไปกับการพัฒนาเศรษฐกิจ (Redistribution with Growth) เป็นแนวคิดสำหรับประเทศด้อยพัฒนาหรือประเทศล้าหลังที่มุ่งให้กลุ่มประชากรที่เสียเปรียบในทางเศรษฐกิจ ได้รับผลประโยชน์จากการเติบโตทางเศรษฐกิจภายในโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมที่เป็นอยู่ โดยไม่จำเป็นต้องมีการปฏิรูปโครงสร้างเศรษฐกิจและสังคมแต่อย่างใด

2.2 แนวคิดการพัฒนาที่เน้นความจำเป็นพื้นฐาน (Basic Minimum Need Approach) เป็นแนวคิดที่แสดงความชัดเจนมากขึ้นกว่า การพัฒนาจะต้องมุ่งไปที่คนมิใช่การเติบโตทางเศรษฐกิจ เพราะคนและคุณภาพชีวิตของคน คือ สิ่งสำคัญที่สุดที่จะต้องได้รับการพัฒนา

2.3 แนวคิดการพัฒนาที่เน้นความยั่งยืน (Sustainable Development) แนวคิดการพัฒนาที่เน้นความยั่งยืนจึงเกิดขึ้นเพื่อที่จะพิทักษ์และคุ้มครองธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในปัจจุบันให้ดำรงอยู่อย่างยั่งยืนยาวนานไปจนถึงอนาคต เพื่อสนองตอบต่อความจำเป็นในความอยู่รอดของคนรุ่นหลัง หากก็ไม่ละเลยต่อชีวิตความเป็นอยู่ในคนในรุ่นปัจจุบัน หลักพื้นฐานที่สำคัญของการพัฒนาที่เน้นความยั่งยืน มี 3 ประการ คือ

2.3.1 การให้ความสำคัญสูงสุดแก่คุณค่าของสิ่งแวดล้อม อันเป็นมิติแห่งความยั่งยืนของระบบนิเวศ

2.3.2 การขยายมิติเวลาไปสู่อนาคต ซึ่งเป็นมิติแห่งการมีวิสัยทัศน์ที่ยาวไกล

2.3.3 ความยุติธรรม อันเป็นมิติแห่งความยั่งยืนทางเศรษฐกิจและสังคม

2.4 แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficient Economy) เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และการปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐ ทั้งการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสาย

กลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน

2.5 แนวคิดเรื่อง “ความอยู่ดีมีสุข” (Well-Being Approach) แนวคิดนี้พัฒนามาจาก แนวความคิดของ อมาตยา เซน (Amataya Zen) ที่ได้ระบุว่า ผลกระทบขั้นสุดท้ายของการพัฒนา ก็คือ การทำให้ปัจเจกบุคคลสามารถบรรลุผลสำเร็จในสิ่งที่ต้องการ และปัจเจกบุคคลมีสิทธิ เสรีภาพ ในการเลือกวิธีการไปสู่ความสำเร็จด้วยตัวของเขาเอง ส่วนการมีรายได้จะเป็นเพียงเครื่องมือหรือ ทางผ่านไปสู่ความสำเร็จเท่านั้น ความอยู่ดีมีสุข หมายถึง การมีสุขภาพอนามัยที่ดีทั้งทางร่างกาย และจิตใจ มีความรู้ มีงานทำที่ทั่วถึงมีรายได้เพียงพอต่อการดำรงชีพ มีครอบครัวที่อบอุ่นมั่นคง อยู่ ในสภาพแวดล้อมที่ดีและอยู่ภายใต้ระบบบริหารจัดการที่ดีของภาครัฐ

แนวคิดเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจ

ความรู้ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญต่อกระบวนการจัดสรรระบบความคิดและความเข้าใจของ มนุษย์ ซึ่งผู้ศึกษาจะขอนำเสนอตามรายละเอียดดังต่อไปนี้

ทฤษฎีความรู้

1. ลักษณะของความรู้

ทฤษฎีความรู้ ถือว่ามีความเป็นสากล คือ ปราศจากข้อจำกัดในด้านเวลา สถานที่ และอัต วิสัยที่แตกต่างกันของมนุษย์ เป้าหมายของทฤษฎีความรู้ คือ การค้นหาความรู้ที่เป็นสิ่งสากล ฉะนั้นความรู้จึงเป็นสิ่งที่คนแม้จะอยู่ต่างท้องถิ่นที่และต่างเวลากัน ก็มีลักษณะของปรากฏการณ์หนึ่ง ได้เหมือนกัน ความรู้จะต้องเป็นสิ่งที่ เป็นจริง ยิ่งกว่าเป็นเพียงการรับรู้ หรือความเชื่อของแต่ละคน หรือความเคยชินของแต่ละคน หากแต่เป็นสิ่งที่ได้รับการตรวจสอบความถูกต้องว่าเป็นจริง ฉะนั้น องค์ความรู้จึงไม่เป็นเพียงข้อเท็จจริงที่มนุษย์รับรู้ได้เท่านั้น แต่องค์ความรู้ (Body of Knowledge) จะประกอบขึ้นด้วยความคิด หรือข้อความที่จะบ่งบอกคุณลักษณะของสิ่งหนึ่งว่า สิ่งนั้นคืออะไร หรือ มีลักษณะอย่างไร โดยที่แนวคิดนั้นได้รับการพิสูจน์โดยวิธีการที่เชื่อถือได้อย่างใดอย่างหนึ่ง ว่าเป็นแนวคิดที่ถูกต้อง ดังนั้นองค์ความรู้จึงเป็นแนวคิดที่ถูกต้อง การยืนยันความถูกต้องเสมอ แนวคิดที่ได้รับการยืนยันความถูกต้องจะยังคงอยู่เป็นองค์ความรู้ต่อไปหรือเป็นความรู้ที่เชื่อถือ ได้มากหรือน้อยตามความหนักแน่นของหลักฐานที่สนับสนุนแนวคิดนั้น ส่วนแนวคิดที่ขาด หลักฐานยืนยันความถูกต้องก็จะถูกทำลายไปโดยปริยาย (อ้างถึงใน สมเกียรติ เสนา, 2544, หน้า 8-9)

2. ที่มาของความรู้

ความรู้เป็นสิ่งสากล กระบวนการค้นหาความรู้ก็เป็นกระบวนการสากลที่มนุษย์แต่ละคนสามารถแสวงหาความรู้ได้ โดยทั่วไปมนุษย์เราสามารถรู้ได้จาก (อ้างอิงใน สมเกียรติ เสนา, 2544, หน้า 8-9)

จากการใช้ประสบการณ์จริง ซึ่งความรู้ที่ได้จากประสบการณ์จริง (Sense Experience) คือ ความรู้ที่เกิดขึ้นจากการที่บุคคลได้ประสบมาโดยผ่านประสาทสัมผัสทางใดทางหนึ่ง เช่น หู ตา จมูก ลิ้น กาย และรับรู้จากประสบการณ์ว่าเป็นเช่นนั้นจริง ซึ่งนักวิชาการกลุ่มประจักษ์นิยม (Empiricism) เชื่อว่าความรู้ที่ได้มาจากประสบการณ์ที่ได้จากประสาทสัมผัสเป็นแหล่งที่มาของความรู้ที่เชื่อถือได้มากที่สุด

จากการใช้เหตุผล (Reason) การใช้เหตุผลนั้นเป็นอีกทางหนึ่งแห่งการได้มาซึ่งความรู้ทางปรัชญา เรียกการยึดถือการใช้เหตุผลว่า เป็นแหล่งที่มาสำคัญของความรู้ของมนุษยชาติว่า เหตุผลนิยม (Rationalism) ในกระบวนการใช้เหตุผลเพื่อสรุปนั้นมีวิธีการที่สำคัญอยู่ 2 วิธี

1. การใช้เหตุผลแบบนิรนัย (Deductive Reasoning) เป็นการสรุปจากประโยคอ้าง (premise) ถ้าประโยคอ้างเป็นจริง ข้อสรุปจะเป็นจริงไปด้วย
2. การใช้เหตุผลแบบอุปนัย (Inductive Reasoning) เป็นการสรุปโดยอาศัยประโยคอ้าง (premise) ถ้าประโยคอ้างเป็นจริง ข้อสรุปนั้นมีแนวโน้มที่จะเป็นจริงจากผู้บอก การอ้างจากผู้รู้ที่แท้จริงแล้วผู้รู้ย่อมได้ความรู้มาจากทางใดทางหนึ่ง เช่น จากประสบการณ์จริง หรือจากการใช้เหตุผลหรือจากการหยั่งรู้ ความรู้ที่ได้จากผู้รู้สามารถสืบต่อที่มาจากความรู้ที่มีผู้รู้ได้มาอีกทอดหนึ่ง ความเที่ยงตรงของความรู้ประเภทนี้จึงขึ้นอยู่กับ “ผู้รู้” ที่อ้างมาเนื่องจากผู้รู้อาจจะผิดได้ ดังนั้น ก่อนยอมรับความรู้ประเภทนี้ ควรพิจารณาดังนี้
 1. แน่ใจว่าผู้รู้เป็นผู้เชี่ยวชาญในด้านนั้นจริง
 2. ถ้าผู้รู้ให้ความเห็นขัดแย้งกัน ควรเสาะหาความรู้จากแหล่งอื่น ๆ
 3. ยอมรับความรู้นั้น ต่อเมื่อเรารู้ว่าเราทดสอบความรู้นั้นได้อย่างไร ถ้ามีเวลากำลังงาน และสมรรถภาพเพียงพอ

จากการหยั่งรู้ (Intuition) คือ ความรู้หรือความเห็นแจ้งที่เกิดขึ้นมาโดยสภาวะที่เหมาะสมเจาะพอดี การหยั่งรู้นี้บางครั้งก็ไม่เหมาะสมที่จะนับเข้าว่าเป็นแหล่งที่มาของความรู้ที่สำคัญ เพราะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาจากการตัดสินใจรวดเร็วและมีพื้นฐานอยู่กับประสบการณ์หรือกระบวนการใช้เหตุผล ความรู้ที่ได้มาจากการหยั่งรู้เชื่อถือได้น้อย และยากต่อการทดสอบว่าจริงหรือไม่ ในการลดความผิดพลาดของความรู้ประเภทนี้ ควรพิจารณาดังนี้

1. พิจารณาให้แน่ใจว่าความรู้นั้นเกิดขึ้นมากจากการหยั่งรู้ ไม่ได้เกิดขึ้นจากประสบการณ์จริง การใช้เหตุผลหรือจากผู้รู้

2. ยอมรับการเอาการหยั่งรู้ของบุคคลอื่นมาร่วมพิจารณา ถ้าความรู้นั้นขัดแย้งกับคนใดคนหนึ่ง อาจผิดหรือผิดทั้งหมด ไม่มีเกณฑ์ใด ๆ ที่จะมาตัดสินถึงความผิดถูกของความรู้ประเภทนี้ได้

3. การหยั่งรู้มักจะบอกว่าสิ่งนั้นคืออะไร แต่ไม่สามารถบอกได้ว่ารู้อะไรอย่างไร จึงพึงระมัดระวังว่าสิ่งที่รู้นั้นอาจไม่เป็นจริงได้

3. ความหมายของความรู้

ประภาเพ็ญ สุวรรณ (อ้างถึงใน บรรเจิด อนุเวช, 2543, หน้า 10 -11) ได้ให้ความหมายของความรู้ความเข้าใจดังนี้

ความรู้ (Knowledge) เป็นขั้นแรกของพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับความสามารถในการที่จะจดจำ การนึกได้ มองเห็นได้ หรือได้ยินได้ฟัง โดยที่ความรู้ในขั้นนี้ จะประกอบไปด้วยคำจำกัดความ ความหมาย ข้อเท็จจริง ทฤษฎี กฎ โครงสร้าง วิธีแก้ปัญหา ซึ่งกล่าวได้ว่า ความรู้นี้เป็นเรื่องของการจำได้ หรือระลึกได้โดยไม่จำเป็นต้องใช้ความคิดที่ซับซ้อนและไม่ต้องใช้สมองมากนัก

ความเข้าใจ (Comprehension) เป็นพฤติกรรมในขั้นที่ต่อจากความรู้ เป็นขั้นตอนที่ต้องใช้ความสามารถทางสมอง และทักษะที่สูงขึ้น จนถึงระดับของ “การสื่อความหมาย” อาจทำได้ทั้งการใช้ปากเปล่า ข้อเขียน ภาษาหรือการใช้สัญลักษณ์ มักเกิดขึ้นหลังจากที่บุคคลได้รับทราบข่าวสารต่าง ๆ แล้ว โดยการฟัง เห็น อ่าน หรือเขียนก็ได้

บลูม (อ้างถึงใน บรรเจิด อนุเวช, 2543, หน้า 10 -11) ได้จำแนกระดับความรู้ไว้ 6 ระดับ ได้แก่

1. ระดับที่ระลึกได้ (Recall) หมายถึง การเรียนรู้ในลักษณะที่จำเรื่องเฉพาะวิธีปฏิบัติ กระบวนการและแบบแผนได้ ความสำเร็จระดับนี้จะแสดงให้เห็นได้จากความสามารถในการนำข้อมูลจากความจำออกมาได้

2. ระดับที่รวบรวมสาระสำคัญได้ (Comprehension) หมายถึง บุคคลสามารถทำบางสิ่งบางอย่างได้มากกว่าการจำเนื้อหาที่ได้รับ สามารถที่จะเขียนข้อความเหล่านั้นได้ด้วยถ้อยคำของตนเองสามารถแสดงให้เห็นด้วยภาพ (Illustration) ให้ความหมาย แปลความ และเปรียบเทียบความเห็นอื่นหรือสามารถคาดคะเนผลที่อาจจะเกิดขึ้นต่อไปได้

3. ระดับการนำไปใช้ (Application) เป็นระดับที่ผู้เรียนสามารถนำเอาข้อเท็จจริงตลอดจนความคิดที่เป็นนามธรรมมาปฏิบัติได้จริงอย่างเป็นรูปธรรม

4. ระดับการวิเคราะห์ (Analysis) เป็นระดับที่สามารถใช้ความคิดในรูปของการนำความคิดมาแยกเป็นส่วน ประเภท หรือนำเอาข้อมูลต่าง ๆ มาประกอบกันเพื่อการปฏิบัติตนเอง

5. ระดับการสังเคราะห์ (Synthesis) เป็นการนำข้อมูลและแนวความคิดมาประกอบกันแล้วนำไปสู่การสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นสิ่งใหม่จากเดิม

6. ระดับการประเมินผล (Evaluation) เป็นความสามารถในการใช้ความรู้เพื่อจัดตั้งเกณฑ์การรวบรวมข้อมูล การวัดข้อมูลตามมาตรฐาน เพื่อให้ข้อตัดสินถึงระดับของประสิทธิผลของกิจกรรมแต่ละประเภท

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

อรรถพ ตั้งคณานุกูลชัย (2544, บทคัดย่อ) ศึกษาการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนมีความสำคัญมากเนื่องจากรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2540 ได้กำหนดไว้ พร้อมทั้งเห็นด้วยว่าการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำแผนฯ จะทำให้แผนฯ มีแนวทางที่ชัดเจนขึ้น สำหรับข้อคิดเห็นเกี่ยวกับวิธีการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนนั้น ส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ควรเปิดโอกาสให้ทุกองค์กรและสถาบันต่าง ๆ ส่งผู้แทนเข้ามาได้โดยอิสระ ส่วนประเด็นให้ด้านการเสนอความเห็นของผู้ที่เป็นตัวแทนจากภาคประชาชนในระหว่างพิจารณาจัดทำแผนฯ ส่วนใหญ่มีความเห็นว่า มีบทบาทน้อยเมื่อเทียบกับบทบาทของภาคราชการและนักวิชาการ สำหรับประโยชน์ของการมีส่วนร่วมนั้น ส่วนใหญ่มีความเห็นว่า มีประโยชน์ทั้งในด้านความสำเร็จของแผนฯ และการทำให้แผนเป็นที่ยอมรับของประชาชน รวมทั้งประโยชน์ในการช่วยลดปัญหาความขัดแย้งในการพัฒนาได้

สมบัติ คุณเจริญ (2546) ศึกษาการมีส่วนร่วมของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดในการพัฒนาท้องถิ่นศึกษากรณีจังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่าสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดฉะเชิงเทรา 30 คน มีความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัด การพัฒนาท้องถิ่นเป็นหน้าที่ของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัด ทุกคนและในฐานะที่เป็นสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดมีหน้าที่ในการจัดทำแผนพัฒนา และงบประมาณรายจ่ายประจำปีขององค์การ ส่วนการเปรียบเทียบตัวแปรด้านต่าง ๆ ของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น พบว่า อายุโดยส่วนใหญ่ อายุ 41-50 ปี มีส่วนร่วมบางครั้ง คิดเป็นร้อยละ 57.30 ระดับการศึกษา ส่วนใหญ่ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และอาชีพค้าขาย มีส่วนร่วมนาน ๆ ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 100.00 ระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง ส่วนใหญ่ดำรงตำแหน่งมากกว่า 5 ปี มีส่วนร่วมบางครั้ง กับ นาน ๆ ครั้ง คิดเป็นร้อยละ

40.40 ภูมิสำเนา ส่วนใหญ่มีภูมิสำเนาน้อยกว่า 26 ปี มีส่วนร่วมบางครั้ง คิดเป็นร้อยละ 66.70 รายได้ส่วนใหญ่ รายได้ 10,000-20,000 บาท มีส่วนร่วมเกือบทุกครั้ง คิดเป็นร้อยละ 100.00 สำหรับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น 5 ด้าน คือ ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมืองการบริหาร ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านสังคม พบว่าสมาชิกมีส่วนร่วมในทุกๆ ด้านอยู่ในระดับปานกลาง

ปฤษฎา บุญเจือ (2536) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณี โครงการประสานความร่วมมือพัฒนาทุ่งกุลาร้องไห้ จังหวัดร้อยเอ็ด ผลการศึกษาพบว่า

1. ประชาชนในโครงการพัฒนาทุ่งกุลาร้องไห้ จังหวัดร้อยเอ็ด มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนระดับปานกลาง

2. เพศ รายได้ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน การเป็นสมาชิกกลุ่มกิจกรรมการพัฒนาชุมชน ความเป็นผู้นำ และการคาดหวังผลตอบแทน มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน

อิสระ สมชัย (อ้างถึงใน เรณู ทิพย์มณี, 2543, หน้า 24) ได้ศึกษาเรื่องบทบาทของคณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล ต่อการวางแผนพัฒนาตำบล ศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอดงหลวง และอำเภอสรินทร จังหวัดอุบลราชธานี พบว่าคณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล มีบทบาทน้อยในการวางแผนพัฒนาตำบล ระดับการศึกษา สถานภาพทางสังคม การได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารจากทางราชการ การได้รับการอบรมแนะนำจากทางราชการ และประสบการณ์ในการทำงานทางด้านการเมืองของคณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล ไม่มีผลต่อบทบาทในการวางแผนพัฒนาตำบล

ศิริชัย นุชพงษ์ (2544, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลในการจัดทำแผนพัฒนา ศึกษาเฉพาะกรณี องค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า ประชากรมีส่วนร่วม 3 ระดับ ได้แก่ 1. การมีส่วนร่วมในการคัดเลือกโครงการ/ กิจกรรมที่บรรจุในแผนพัฒนาตำบล 5 ปี 2. การนำปัญหาหมู่บ้านและตำบลไปหารือในที่ประชุมประชาคมและ 3. กำหนดหลักเกณฑ์ในการจัดลำดับความสำคัญของโครงการ

เริงศักดิ์ ส่งสุข (2539, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลต่อการบริหารงานพัฒนาท้องถิ่น ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอมือง จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลต่อการบริหารงานท้องถิ่นโดย

ภาพรวมมีส่วนร่วมมาก ด้านที่มีส่วนร่วมมากที่สุด คือ ร่วมพัฒนาโครงการและร่วมตัดสินใจ
รองลงมาคือร่วมประเมินผลและร่วมดำเนินงานตามลำดับ

รัชฤทธิ์ ปณารักษ์ (2540, บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อกรณีมีส่วนร่วมของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ในการจัดทำแผนการพัฒนาตำบล ศึกษาเฉพาะกรณี
องค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอภาชี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า อายุที่แตกต่างกันของ
สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลมีผลให้ระดับการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนตำบลแตกต่างกัน
โดยที่สมาชิกที่มีอายุระหว่าง 51-60 ปี ระดับการมีส่วนร่วมสูงกว่ากลุ่มอื่น ๆ

นภดล จริยะกุล (2542) ศึกษาการมีส่วนร่วมในการบริหารการปกครองท้องถิ่น ศึกษา
เฉพาะกรณีคณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา
พบว่า คณะกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา ซึ่งมี
ทั้งหมด 50 คน ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จบการศึกษาระดับประถมศึกษา อายุระหว่าง 31-40 ปี สมรส
แล้ว มีรายได้ระหว่าง 3,001 – 6,000 บาท มีอาชีพเกษตรกร มีความรู้ความเข้าใจในหน้าที่อยู่ใน
ระดับมากและมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนอยู่ในระดับมาก

ความรู้ความเข้าใจในหน้าที่ในการพัฒนาชุมชนของคณะกรรมการบริหารองค์การ
บริหารส่วนตำบล อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา ไม่มีความสัมพันธ์เชิงเส้นตรง (การ
กระจายของข้อมูลระหว่างตัวแปรคู่ ข้อมูลมีการเคลื่อนไหวในลักษณะที่การเปลี่ยนแปลงของตัว
แปรหนึ่งทำให้อีกตัวหนึ่งมีการเปลี่ยนแปลงโดยมีทิศทางเดียวกัน) กับการมีส่วนร่วมในการพัฒนา
ชุมชน

คณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลที่สมรสแล้วมีส่วนร่วมในการพัฒนา
ชุมชนสูงกว่าคณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีสถานภาพโสดและ คณะกรรมการ
บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีอาชีพธุรกิจส่วนตัวมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนสูงกว่า
คณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีอาชีพเกษตรกร ค่าชาย และรับจ้างตามลำดับ

ทรงพล ดุ่มทอง (2541) ได้ศึกษาเรื่อง “ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนใน
การปกครองท้องถิ่น ศึกษาเฉพาะกรณีเทศบาลตำบลศรีราชา อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี” ผล
การศึกษาสรุปได้ ดังนี้

1. ปัจจัยทางด้านเพศ อายุ การศึกษา อาชีพ รายได้ ระยะเวลาที่อยู่อาศัยในเขตเทศบาลไม่
มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมือง
2. ปัจจัยทางการเป็นสมาชิกกลุ่มและความรู้ ความเข้าใจในการปกครองท้องถิ่น มี
ความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมือง

จิรศักดิ์ สีใจเจริญ (2543) ได้ศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอบ้านโฮ้ง จังหวัดลำพูน” ผลการศึกษาพบว่า

1. โครงการหรือกิจกรรมที่ประชาชนมีส่วนร่วมมากที่สุด ได้แก่ โครงสร้างพื้นฐาน รองลงมาเป็นการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ และมีส่วนร่วมน้อยที่สุด ได้แก่ ประเภทอื่น ๆ โดยจะเข้าไปมีส่วนร่วมในลักษณะของการแสดงความคิดเห็นข้อเสนอแนะมากที่สุด รองลงมาเป็นการได้รับประโยชน์จากโครงการหรือกิจกรรม

2. การเข้าไปมีส่วนร่วมจะเข้าร่วมโดยสมัครใจมากกว่าถูกผู้อื่นชักชวน

3. ประชาชนมีความพึงพอใจต่อการเปิดโอกาสขององค์การบริหารส่วนตำบลให้เข้าไปมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างสูง

4. สาเหตุการเข้าไปมีส่วนร่วม ได้แก่ การที่จะมีโอกาสได้ร่วมรับผิดชอบท้องถิ่นของตนเอง ซึ่งจะช่วยให้ประชาชนเข้มแข็งและจะทำให้การบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลมีประสิทธิภาพ สำหรับสาเหตุของการไม่มีส่วนร่วมนั้นเพราะมีตัวแทนอยู่แล้ว นอกจากนี้คือไม่เข้าใจขั้นตอนการบริหารงาน รวมถึงปัจจัยด้านรายได้ขององค์การบริหารส่วนตำบลมีน้อยไม่เพียงพอที่จะบำรุงท้องถิ่นตามความต้องการของประชาชนได้อย่างทั่วถึง

การุณ โหสกุล (2547) ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อนโยบายพัฒนาท้องถิ่น ศึกษาเฉพาะกรณีเขตดอนเมือง กรุงเทพมหานคร พบว่า

1. ระดับของการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อนโยบายพัฒนาท้องถิ่นแต่ละด้านของเขตดอนเมือง กรุงเทพมหานคร มีดังนี้ ด้านการมีส่วนร่วมของกิจกรรมด้านการเมือง อยู่ในระดับปานกลาง ด้านการมีส่วนร่วมการพัฒนาฝักรอาชีพของชุมชน อยู่ในระดับปานกลาง ด้านการมีส่วนร่วมกิจกรรมทางด้านวัฒนธรรม อยู่ในระดับปานกลาง ด้านการมีส่วนร่วมการพัฒนาสิ่งแวดล้อมของชุมชน อยู่ในระดับปานกลาง ด้านการมีส่วนร่วมกิจกรรมกีฬาและต่อต้านยาเสพติด อยู่ในระดับปานกลาง

2. ภูมิหลังของประชาชนมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อนโยบายพัฒนาท้องถิ่นแต่ละด้าน ของเขตดอนเมือง กรุงเทพมหานคร ดังนี้ อายุ และระดับรายได้ มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อนโยบายพัฒนาท้องถิ่น ด้านการมีส่วนร่วมกิจกรรมการเมือง ส่วน เพศ ระดับการศึกษา และอาชีพ ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อนโยบายพัฒนาท้องถิ่น ด้านการมีส่วนร่วมกิจกรรมการเมือง ส่วนอายุ และระดับรายได้ มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อนโยบายพัฒนาท้องถิ่น ด้านการมีส่วนร่วมการพัฒนาฝักรอาชีพของชุมชน ส่วน เพศ และระดับการศึกษา ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อนโยบายพัฒนาท้องถิ่น ด้านการมีส่วนร่วมการพัฒนาฝักรอาชีพของชุมชน อายุ

และระดับรายได้ มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชน ตอนนโยบายพัฒนาท้องถิ่น ด้านการมีส่วนร่วมกิจกรรมทางด้านวัฒนธรรม ส่วน เพศ ระดับการศึกษา และอาชีพ ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนตอนนโยบายพัฒนาท้องถิ่น ด้านการมีส่วนร่วมกิจกรรมทางด้านวัฒนธรรม ไม่มีตัวแปรใดมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนตอนนโยบายพัฒนาท้องถิ่น ด้านการมีส่วนร่วมการพัฒนาสิ่งแวดล้อมของชุมชน ส่วน เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และระดับรายได้ ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนตอนนโยบายพัฒนาท้องถิ่น ด้านการมีส่วนร่วมการพัฒนาสิ่งแวดล้อมของชุมชน อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และระดับรายได้ มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนตอนนโยบายพัฒนาท้องถิ่น ด้านการมีส่วนร่วมกิจกรรมกีฬาและต่อต้านยาเสพติด ส่วนเพศไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนตอนนโยบายพัฒนาท้องถิ่น ด้านการมีส่วนร่วมกิจกรรมกีฬาและต่อต้านยาเสพติด

อุกฤษฏ์ พิทักษ์ก่อผล (2541) ศึกษาการมีส่วนร่วมของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลต่อการบริหารงานพัฒนาท้องถิ่นศึกษากรณี อำเภอกาหลง จังหวัดระยอง พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลต่อการบริหารงานพัฒนาท้องถิ่น โดยภาพรวมมีส่วนร่วมมาก ด้านที่มีส่วนร่วมที่สุดคือ ร่วมพิจารณาโครงการ และร่วมตัดสินใจ รองลงมาคือ ร่วมประชุม ร่วมประเมินผล และร่วมดำเนินงานตามลำดับ ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลต่อการบริหารงานพัฒนาท้องถิ่น คือ ประเภทของสมาชิก การติดต่อหน้าที่การทำงานเจ้าหน้าที่และความรู้ความเข้าใจในการดำเนินงาน ส่วนปัจจัยที่ไม่มีความสัมพันธ์ ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ และการเป็นสมาชิกกลุ่ม

ทิพย์สุคนธ์ เนื้อทอง (2549) ศึกษาการมีส่วนร่วมของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลต่อการบริหารงานพัฒนาท้องถิ่น กรณีศึกษาอำเภอรพรมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี พบว่า การมีส่วนร่วมของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลต่อการบริหารงานพัฒนาท้องถิ่น อำเภอรพรมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี ซึ่งเมื่อพิจารณาในภาพรวมพบว่า การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับสูง (ค่าเฉลี่ย 2.26) โดยทุกด้านมีค่าเฉลี่ยในระดับสูง โดย ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ มีค่าเฉลี่ย 2.38 รองลงมาคือ ด้านการร่วมวางแผนพัฒนาตำบล มีค่าเฉลี่ย 2.26 ด้านการร่วมรับผลประโยชน์จากการพัฒนาท้องถิ่น มีค่าเฉลี่ย 2.25 ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานเฉลี่ย 2.23 และด้านการมีส่วนร่วมประเมินผลการดำเนินงาน มีค่าเฉลี่ย 2.18

ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลต่อการบริหารงานพัฒนาท้องถิ่น พบว่า เพศ อายุ รายได้ต่อเดือน ประเภทสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล การได้รับการฝึกอบรม และ ความรู้ความเข้าใจในการดำเนินงาน มีความสัมพันธ์กับการมี

ส่วนร่วมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนระดับการศึกษา และการเป็นสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลต่อการบริหารงานพัฒนาท้องถิ่น

สำรอง บำเพ็ญ (2548) ศึกษาการมีส่วนร่วมในการบริหารงานพัฒนาท้องถิ่นของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล: ศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายละเอียดเป็นรายด้าน มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดในด้านเสนอความคิดเห็น รองลงมา คือ ด้านการดำเนินงาน ด้านการวางแผน ด้านการประเมินผล ด้านการตัดสินใจ และน้อยที่สุดคือ ด้านการร่วมรับผลประโยชน์ ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารงานพัฒนาท้องถิ่นของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ได้แก่ อายุ การศึกษา ระยะเวลาการดำรงตำแหน่ง และความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบล และปัจจัยที่ไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารงานพัฒนาท้องถิ่นของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ได้แก่ สถานภาพสมรส อาชีพ รายได้ ประสบการณ์การฝึกอบรมการเป็นสมาชิกกลุ่มองค์กรทางสังคม

วินัย เครื่องไชย (2549) ศึกษาการมีส่วนร่วมของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลในการบริหารงานองค์การบริหารส่วนตำบลที่นายกมาจากการเลือกตั้งโดยตรง ศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย พบว่า สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลในการบริหารงานองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย ส่วนใหญ่เป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิง คิดเป็น อายุเฉลี่ย 46.63 ปี เกินกว่าครึ่งหนึ่งมีการศึกษาระดับประถมศึกษา รองลงมาเป็นระดับมัธยมศึกษา ส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกร รายได้เฉลี่ย 67,819.03 บาทต่อปี ประสบการณ์ในการพัฒนาของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลก่อนที่จะเข้ามาเป็นสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลโดยรวมอยู่ในระดับมาก การติดตามข่าวสารทางการเมือง และความรู้ความเข้าใจในอำนาจหน้าที่ของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล โดยรวมอยู่ในระดับสูง การมีส่วนร่วมในการบริหารงานของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล โดยรวมทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง

ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลในการบริหารงานองค์การบริหารส่วนตำบล ได้แก่ ระดับการศึกษา การมีประสบการณ์ในการพัฒนา การติดตามข่าวสารบ้านเมือง และการมีความรู้ความเข้าใจในการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล ส่วนปัจจัยที่ไม่มีผลต่อ การมีส่วนร่วมของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ได้แก่ เพศ อายุ อาชีพ รายได้และประเภทสมาชิก

สาเกต ภู่อ้นเงิน (2548, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนตำบลหนองใหญ่ อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ ในการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล พบว่า การมี

ส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลของกลุ่มตัวอย่างอยู่ในระดับปานกลาง
เรียงลำดับดังนี้ การมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น การรับรู้ติดตามข่าวสาร การร่วมรับประโยชน์
การร่วมดำเนินการ การร่วมตัดสินใจ การร่วมกำกับติดตาม และร่วมรับผิดชอบ

อยุธยา ขำหาญ (2544, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของเกษตรกรลูกค้าธนาคาร ธกส.
ต่อการจัดทำแผนแม่บทชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณีตำบลเขาคราม อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ พบว่า
ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกรต่อการจัดทำแผนแม่บทชุมชน ได้แก่ ความเห็นต่อการ
จัดทำแผนแม่บทชุมชนเกี่ยวกับการกำหนดอนาคตของชุมชนและการได้รับข่าวสารจากป้าย
ประกาศ การฝึกอบรมจากเจ้าหน้าที่ของรัฐแล้วให้ทราบ โดยระดับการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปาน
กลาง

สุขสันต์ ชะตะพล (2550) ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น
กรณีศึกษาเทศบาลตำบลสะบ้าย้อย อำเภอสะบ้าย้อย จังหวัดสงขลา พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมใน
การพัฒนาท้องถิ่นของประชาชนต่อการบริหารงานเทศบาลตำบลสะบ้าย้อย โดยรวมอยู่ในระดับ
ปานกลาง ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของประชาชนต่อการบริหารงาน
เทศบาลตำบลสะบ้าย้อย ได้แก่ เพศ รายได้ ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาล และการเป็นสมาชิก
กลุ่มทางสังคม ปัญหาการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น คือประชาชนมีการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร
จากเทศบาลน้อย และขาดการทำประชาคมของตำบลและหมู่บ้าน

สุพจน์ เวียงคำ (2549) ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาตำบล
ศึกษาเฉพาะกรณีตำบลแม่พริก อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย พบว่า กลุ่มตัวอย่างเป็นเพศชาย
และเพศหญิงในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน อายุเฉลี่ย 49.33 ปี ส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาประถมศึกษา
และมีสถานภาพสมรส เกินครึ่งเล็กน้อยมีอาชีพหลักเป็นเกษตรกร ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน
โดยเฉลี่ย 40.70 ปี รายได้เฉลี่ย 35,145.99 บาทต่อปี หนึ่งในสามเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มจำนวน 1-2
กลุ่ม การมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาของประชาชนกลุ่มตัวอย่างโดยรวมอยู่ในระดับสูง
การมีส่วนร่วมในการพัฒนาตำบลโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ปัญหาอุปสรรคในการมีส่วนร่วม
คือ ปัญหาด้านการไม่เข้าใจในบทบาทของประชาชนในการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาในระดับ
ตำบลและหมู่บ้าน เวลาเข้ามามีส่วนร่วมมีจำกัด ประชาชนไม่เข้าใจบทบาทของตนเองกับการ
พัฒนา การสร้างความเข้าใจด้านระบบการสื่อสารระหว่างผู้นำและประชาชนไม่มีประสิทธิภาพ

กิตติพงษ์ อินแก้ว (2549) ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานของ
องค์การบริหารส่วนตำบล ศึกษากรณีองค์การบริหารส่วนตำบลแห่งหนึ่งในเขตอำเภอวังเหนือ
จังหวัดลำปาง พบว่า

1. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงาน ขององค์การบริหารส่วนตำบล ในทัศนะของผู้ที่เกี่ยวข้องนั้น ประชาชนจะเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาในระดับหมู่บ้าน และในระดับตำบล โดยประชาชนจะเป็นผู้กำหนดทิศทางการพัฒนาหมู่บ้านหรือตำบลของตนเอง และการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนอีกประการหนึ่งคือ การเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการในการจัดหาพัสดุขององค์การบริหารส่วนตำบล เป็นการเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานของ องค์การบริหารส่วนตำบล เช่น การสอบราคา หรือประกวดราคา วิธีการดังกล่าว เพื่อคัดเลือกหรือสรรหาผู้รับจ้างร่วมกับคณะกรรมการขององค์การบริหารส่วนตำบล หรือการตรวจรับงานจ้าง เป็นการตรวจสอบการปฏิบัติงานของผู้รับจ้างร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบล

2. ปัจจัยที่สัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชน คือความต้องการของประชาชนที่จะเสนอปัญหาที่ประสบอยู่และต้องการแก้ไข หรือเสนอความต้องการของหมู่บ้านตำบลที่ต้องการจะพัฒนาประชาชนเข้าร่วมในการประชุมประชาคมปรึกษาหารือกัน มีการเสนอปัญหาและความต้องการ

3. ปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน จากการศึกษาพบว่าปัญหาและความต้องการที่ประชาชนเสนอมีจำนวนมากกว่างบประมาณที่ทางองค์การบริหารส่วนตำบล ได้รับการจัดสรรและในการพิจารณาคัดเลือกโครงการหรือกิจกรรมที่จะทำในแต่ละปีงบประมาณ งบประมาณไม่เพียงพอต่อการบริหาร ประชาชนที่ตั้งความหวังหรือตั้งใจรอการแก้ไขปัญหาเริ่มจะไม่เห็นความสำคัญของการจัดทำแผนพัฒนา ทำให้ในการประชุมประชาคมครั้งต่อไป ประชาชนที่ต้องการเสนอปัญหาหรือความต้องการก็จะไม่เข้าร่วมประชุม เพราะคิดว่าแผนพัฒนาในปีที่แล้ว บางโครงการก็ยังไม่ได้รับการดำเนินงาน

4. ข้อเสนอแนะแนวทางในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล ประการแรก คือด้านงบประมาณ ในการจัดสรรงบประมาณของรัฐบาลที่ได้จัดสรรลงมาให้แก่องค์การบริหารส่วนตำบลนั้น งบประมาณยังไม่เพียงพอต่อการตอบสนองความต้องการหรือการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับประชาชนในท้องถิ่น ประการที่สองด้านบุคลากรที่ปฏิบัติหน้าที่ในองค์การบริหารส่วนตำบล มีจำนวนไม่เพียงพอต่อการปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัติและภารกิจที่ได้รับการถ่ายโอนตามกฎหมาย

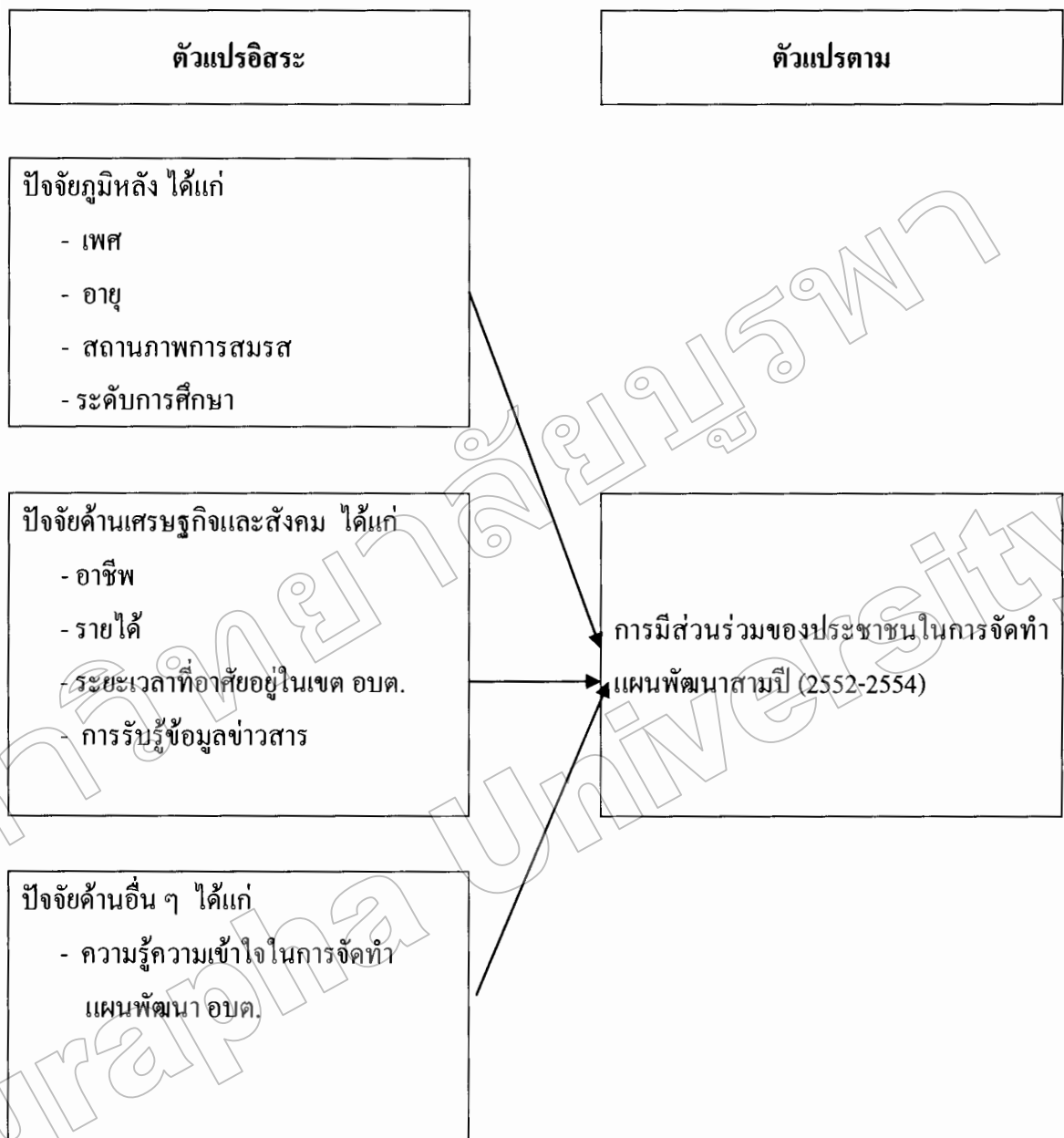
ไพฑูริย์ เบ้าเงิน (อ้างถึงใน รัชฤทธิ์ ปนารักษ์ 2540, หน้า 14) ศึกษาวิจัยพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต คือ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส ระยะเวลาที่อยู่อาศัยในตำบล ระยะเวลาที่เป็นสมาชิก ตำแหน่งในกลุ่มออมทรัพย์ อาชีพ กรรมสิทธิ์ในที่ดินทำกิน และการได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มออมทรัพย์

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (อ้างถึงใน ธัชฤทธิ์ ปนารักษ์ 2540, หน้า 14) ศึกษาวิจัยพบว่า การพัฒนาชุมชนเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน จากความหมายนี้ หมายถึง การที่ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งอันควรมีลักษณะของการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติงาน ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมติดตามประเมินผล เป็นการระดมพลังของประชาชน ให้ประชาชนเกิดความร่วมมือในระหว่างประชาชนด้วยกัน ภายในกลุ่มผลประโยชน์ ภายในองค์กร ในชุมชน

พัฒนพงษ์ เลชะโนน (2539) ได้ศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมทางการเมืองการบริหารของประชาชนในองค์การบริหารส่วนตำบล ศึกษากรณีจังหวัดจันทบุรี” ผลการศึกษาพบว่า เพศ การได้รับข่าวสารจากวารสารหรือเอกสาร การพบปะพูดคุยกับข้าราชการ การเข้าร่วมประชุมกับข้าราชการ การพบปะพูดคุยกับนักการเมือง การพบปะพูดคุยกับสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล และความรู้ความเข้าใจต่อองค์การบริหารส่วนตำบล มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองการบริหารในองค์การบริหารส่วนตำบล

กรอบแนวคิดในการศึกษา

ผู้ศึกษาทำการศึกษา การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาสามปี (2552-2554) กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลคลองประเวศ อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา เนื่องจากระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการจัดทำแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ.2548 กำหนดให้องค์การบริหารส่วนตำบล จัดทำแผนพัฒนาสามปีขึ้นสำหรับปีงบประมาณแต่ละปี ซึ่งมีความต่อเนื่องและเป็นแผนก้าวหน้าครอบคลุมระยะเวลาสามปีโดยมีการทบทวนเพื่อปรับปรุงเป็นประจำทุกปี และให้จัดทำและทบทวนให้แล้วเสร็จภายในเดือนมิถุนายนก่อนงบประมาณรายจ่ายประจำปี โดยผ่านการวิจัยเชิงปริมาณแบบการมีส่วนร่วม (Participatory Research) ในการจัดทำแผนพัฒนาสามปีแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนเพื่อแสวงหาระดับของการมีส่วนร่วม สาเหตุและแนวทางแก้ไขปัญหาของชุมชน สามารถแสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรเพื่อใช้เป็นกรอบความคิดในการศึกษาได้ ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการศึกษา

สมมติฐานการวิจัย

สมมติฐานที่ 1 ประชาชนที่มีเพศแตกต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาสามปี (2552 – 2554) ขององค์การบริหารส่วนตำบล แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ 2 ประชาชนที่มีอายุแตกต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาสามปี (2552 – 2554) ขององค์การบริหารส่วนตำบล แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ 3 ประชาชนที่มีสถานภาพแตกต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาสามปี (2552 – 2554) ขององค์การบริหารส่วนตำบล แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ 4 ประชาชนที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาสามปี (2552 – 2554) ขององค์การบริหารส่วนตำบล แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ 5 ประชาชนที่มีอาชีพแตกต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาสามปี (2552 – 2554) ขององค์การบริหารส่วนตำบล แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ 6 ประชาชนที่มีรายได้แตกต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาสามปี (2552 – 2554) ขององค์การบริหารส่วนตำบล แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ 7 ประชาชนที่มีระยะเวลาที่อาศัยอยู่แตกต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาสามปี (2552 – 2554) ขององค์การบริหารส่วนตำบล แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ 8 ประชาชนที่ได้รับข้อมูลข่าวสารแตกต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาสามปี (2552 – 2554) ขององค์การบริหารส่วนตำบล แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ 9 ความรู้ความเข้าใจของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาสามปี (2552 – 2554) มีความสัมพันธ์ กับ ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาสามปี (2552 – 2554) ขององค์การบริหารส่วนตำบลคลองประเวศ

นิยามศัพท์ในการวิจัย

เพื่อเป็นแนวทางในการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยจะกำหนดนิยามศัพท์ไว้ดังนี้

1. อบต. หมายถึง องค์การบริหารส่วนตำบลคลองประเวศ
2. ประชาชน หมายถึง ราษฎรที่มีภูมิลำเนาในเขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลคลองประเวศ (ยกเว้นพนักงานที่ปฏิบัติในองค์การบริหารส่วนตำบล)
3. ประชาคม หมายถึง กระบวนการของภาคประชาชนที่มีบทบาทในการเสนอปัญหาและความต้องการ เสนอแนะและแนวทางในการแก้ไขปัญหา

4. การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นองค์การบริหารส่วนตำบล

5. แผนพัฒนา อบต. หมายถึง แผนพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบลคลองประเวศ

6. แผนยุทธศาสตร์การพัฒนา หมายความว่า แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่กำหนดยุทธศาสตร์ และแนวทางการพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งแสดงถึงวิสัยทัศน์ พันธกิจและจุดมุ่งหมายเพื่อการพัฒนาในอนาคต โดยสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แผนการบริหารราชการแผ่นดิน ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด อำเภอและแผนชุมชน

7. แผนพัฒนาสามปี หมายความว่า แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์การพัฒนา อันมีลักษณะเป็นการกำหนดรายละเอียดแผนงาน โครงการพัฒนาที่จัดทำขึ้นสำหรับปีงบประมาณแต่ละปี ซึ่งมีความต่อเนื่องและเป็นแผนก้าวหน้าครอบคลุมระยะเวลาสามปี โดยมีการทบทวนเพื่อปรับปรุงเป็นประจำทุกปี

8. แผนการดำเนินงาน หมายความว่า แผนการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่แสดงถึงรายละเอียดแผนงาน โครงการพัฒนาและกิจกรรมที่ดำเนินการจริงทั้งหมดในพื้นที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นประจำปีงบประมาณนั้น